

DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

Zilver Histograaf
Schoonhoven

HERMINA

DUITSHOFF

GEB. 1 Juni

1815.

OVERL. 26 Oct.

1877.

HERMINA
DUITSHOFF
GEB. 1 Juni
1815.
OVERL. 26 Oct.
1877.

Bij de cover

Pieter Tieleman van der Hoff
(toegeschreven),
goudsmid, werkt in
Schoonhoven 1866-1899.

'Jujette', gedachtenissieraad,
kunsthaarwerk,
afm. 15 x 10 cm.
Goud, ebbenhout, haar, glas.
Ongekeurd (toets 585/000).

'Jujette', ter nagedachtenis aan,
Hermina Duijtshoff,
overleden 26 oktober 1877,
schoonmoeder van
Pieter Tieleman van der Hoff.

Collectie F. Mol.
Foto Rob Glastra

- 24 **Inhoudsopgave**
- 25 **Van de redactie** | Genealogie als thema
- 26 **Ferry Mol** | Van der Hoff, 1783-1920, vier generaties goud- en zilvermeden in Schoonhoven
- 37 **Ferry Mol** | Deelgenealogie goud- en zilvermeden Van der Hoff, 1711-2013
- 42 **Rene Kappers** | Van Os van den Abeelen, zilvermeden in Schoonhoven 1885-1950
- 51 **Rene Kappers** | 1776, Andries Graves Kooiman 'slaat een hartie'. Meesterteken en familiewapen
- 55 **Colofon**

Genealogie als thema

Kwaliteit en vakmanschap is natuurlijk de sleutel van het succes van Schoonhoven als Zilverstad; misschien wel de belangrijkste. Maar hoe kan het dat er in Schoonhoven nog steeds goud- en zilversmeden werken sinds Jan van Blois in 1360 zijn opdrachten aan hen gaf? Hoe kan het dat het er in 650 jaar in totaal zo'n 1.000 mannen en vrouwen als zelfstandige goud- of zilversmid zijn geweest? Om nog maar te zwijgen over enige duizenden medewerkers, mannen, vrouwen en leerjongens die ook hun boterham in het vak van de Zilverstad hebben verdiend. Hoe is dat gegaan?

Het vak bracht welvaart in onze kleine stad. Nog steeds leeft een groot aantal mensen in de stad van en door dat mooie vak. Het trekt klanten en toeristen; het maakt onze stad interessant. Voor de goud- of zilversmid, maar ook voor de museummedewerker, of voor de 'hospitality' branche van horeca tot B&B.

'Zilverstad': dat onderscheidt ons van de rest.

Continuïteit

Opleiding en opvolging moeten in die 650 jaar heel belangrijk zijn geweest. Steeds weer nieuwe mensen in het vak. En steeds weer werk om een boterham mee te verdienen. Met behulp van genealogisch onderzoek valt in te zien hoe die continuïteit in z'n werk is gegaan. Van vader op zoon? Van opa op kleinzoon? Van ooms op neefjes? Van wie leerde je het vak?

In deze aflevering van de *Zilver Histograaf Schoonhoven* van juni 2021 staan vier genealogische artikelen over drie families, waarin we lezen hoe in deze families de opvolging in z'n werk ging: Van der Hoff, Van Os van den Abeelen en Graves Kooiman.

Veel leesplezier,

de redactie van de Zilver Histograaf Schoonhoven

Van der Hoff, 1783-1920

Vier generaties goud- en zilversmeden in Schoonhoven

Ferry Mol

De onverwachte vondst van het ongecensureerde privé archief van de familie Van der Hoff geeft een zeldzame inkijk in het reilen en zeilen van een nu verdwenen Schoonhovens geslacht van goud- en zilversmeden.¹ De zakelijke correspondentie ‘onderweg’ naar het thuisfront tijdens de regelmatige reizen van Gert van der Hoff met zijn handel, laat een kant zien, zakelijk zowel als privé, die maar een enkele keer uit dergelijke egodocumenten tevoorschijn komt. Een unieke aanwinst voor de geschiedenis van de Zilverstad.² Hierdoor kan een familiegeschiedenis geschreven worden met een bijzondere inhoud.

Afb. 1 Advertentie, Distributieblad - Weekblad voor Schoonhoven en omstreken (uitg. Fa. J. de Gruijter), 27 dec 1918. (coll. F. Mol)

De Van der Hoff's die we al kenden, en de vragen die rezen

Twee Van der Hoff's waren al bekend als goud- en zilversmid in de 19de eeuw in Schoonhoven; ze behoorden tot twee generaties en ze zijn een oom en zijn neefje.³ Gelet op de advertentie uit 1918 (afb. 1) werd er ook na 1900 gewerkt door Van der Hoff. En ene G.J.A. van der Hoff werd in 1917 voorzitter van de *Nijverheidsvereniging voor Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven*, de lokale brancheorganisatie van de vakgenoten.⁴ Al honderd jaar eerder, in 1800, was er een Pieter van der Hoff onder de goud- en zilversmeden van Schoonhoven die gezamenlijk een 'Declaratoir' -een verklaring- in deze Bataafs-Franse tijd aan het stadsbestuur stuurden.⁵ Nog eerder, in 1782/'83 kwam Pieter van 't Hoff als leerjongen in de werkplaats van de zilversmid Adrianus Koppenol. Koppenol betaalde

¹ Verzameling familie- en bedrijfspapieren, familiefoto's en notariële akten. In 2020 te Utrecht particulier aangekocht door Ferry Mol. Hierna 'Privé collectie F. Mol'.

² R. Kappers, 'Zilverlogistiek in de 19e eeuw', *Het leven in Schoonhoven* 12 (2012) 323-325. Dit artikel was ook tot stand gekomen op basis van een privé archief. Door de weloverwogen samenstelling hiervan destijds door C.L. van Willenswaard, en de latere schenking aan het toenmalig Streekarchief in Schoonhoven, mag aangenomen worden dat die privé documenten geselecteerd, en zo impliciet gecensureerd waren.

³ S.A.C. Begeer e.a., *Zilversmeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* (Schoonhoven 1980) nrs. 115, 116.

⁴ SAMH, Ac 1078, inv.nr. CW7/4, Schenking Van Willenswaard, De Nijverheidsvereniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven (typoscript) (Schoonhoven maart 1935) 5.

⁵ R. Kappers, *Schoonhoven: keurkamers en regels 1705-1809*. Zilvercahier 6.0 (Schoonhoven 2004/2006). Ook: <http://historischeverenigingschoonhoven.nl/PDF/Keurkamers-en-Regels.pdf>

hiervoor 6 gulden aan het gilde.⁶ Vóór 1783 kennen we echter nog geen Van der Hoff's in Schoonhoven.⁷ Daardoor rezen er vragen.

Waar kwamen ze ineens vandaan? En waarom toen? Zijn de al bekende 'losse' Van der Hoff's van 1782/'83 tot 1917, naast vakgenoten ook familie van elkaar? Hoe ontwikkelden zij zich in hét vak van de Zilverstad, en zodanig dat een Van der Hoff het bracht tot voorzitter van de brancheorganisatie? Waar stonden hun werkplaatsen en waar woonden zij? Met de vondst en bestudering van het bijzondere particuliere archief van de Van der Hoff's blijken er antwoorden voor te vinden.

Hoe de Van der Hoff's in Schoonhoven kwamen en goud- en zilversmid werden

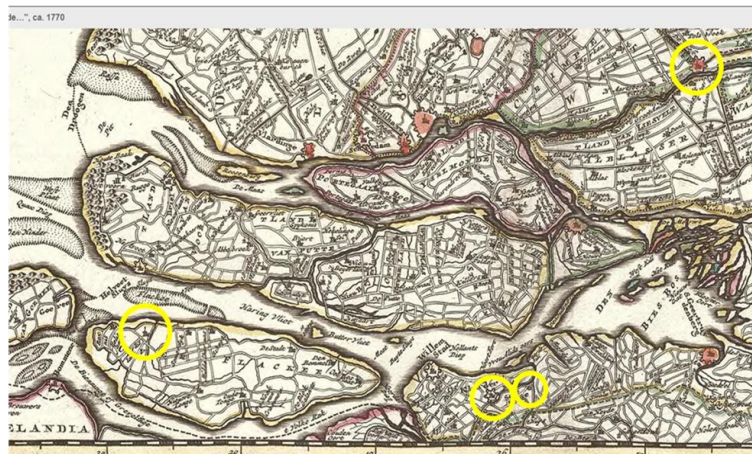
De eerste van der Hoff's, die zich in Schoonhoven meldden, waren de kinderen van Johanna van Waas (ook Waes). Zij was de weduwe van Tieleman van der Hoff uit Zevenbergen; ze besloot na het overlijden van haar man in 1783 met haar kinderen vanuit haar woonplaats Dirksland terug te keren naar haar geboortestad Schoonhoven. Tieleman en Johanna waren op 6 november 1767 te Klundert getrouwd. Hij was zoon van David van der Hoff en Adamina Hallewas; Johanna was de dochter van de Schoonhovenaar Johannes van Waas en diens echtgenote Elisabeth Hoogendijk.

In Zevenbergen kregen Tieleman en Johanna vijf kinderen. In 1777 verkochten zij hun Zevenbergense huis voor 590 gulden; ze verhuisden naar Dirksland.⁸ Daar kreeg het echtpaar nog een dochter, Elisabeth, gedoopt op 11 september 1777.

Tieleman overleed op 11 januari 1783 en werd als 'onvermogene' in Dirksland begraven. Hij lijkt daar dus geen florerende nering te hebben gehad.

Opmerkelijk is nog dat de twee Zevenbergense broers Van der Hoff (Tieleman en Pieter) in 1767 en 1768 met de twee zusters Van Waas trouwden (Teuntje en Johanna) allebei te Klundert! Wat was er in Klundert dat alle twee genoemde Van der Hoff's en alle twee zusters Van Waas uit Schoonhoven zo trok? Opmerkelijk te meer omdat gewoonlijk getrouwd werd in de woonplaats van de bruid, dus traditioneel gesproken 'in Schoonhoven'.

De enige zoon van Tieleman en Johanna, Pieter van der Hoff (geb. Zevenbergen 1770), werd in Schoonhoven in 1783 leerjongen in de werkplaats van zijn oom, de zilversmid Adrianus Koppenol, die getrouwd was met Margaretha van Waas, de zuster van genoemde Johanna en Teuntje. Zo kwam de eerste Van der Hoff in het zilvervak: door een jonge weduwe die met haar kleine kinderen toevlucht zocht bij haar familie, in Schoonhoven.

Afb. 2 Kaartfragment, ca. 1770.
"La Sud-Hollande"
Covens en Mortier

In gele cirkels v.l.n.r.
- Dirksland
- Klundert
- Zevenbergen
- Schoonhoven

Streekarchief Goeree Overflakkee,
inv.nr. C18-30
Bewerking RKA.

⁶ R. Kappers, 'Leerjongens van Schoonhovense goud- en zilversmeden, 1680-1798', *Ons Voorgeslacht* 662 (2014) 33-39.

⁷ H. van der Molen, *Indexen op de Collectie Muilwijk* (Schoonhoven z.j.) Index: 1 t/m 10, in delen 2, 3, 4, 7, 9.

⁸ Bergen op Zoom, West Brabants Archief, (WBA) toegang nr. 605, Rechterlijk Archief Zevenbergen, inv.nr. 311, Registers van aangifte van overgang van goederen 1600-1803.

Pieter van der Hoff, zilversmid in 1800

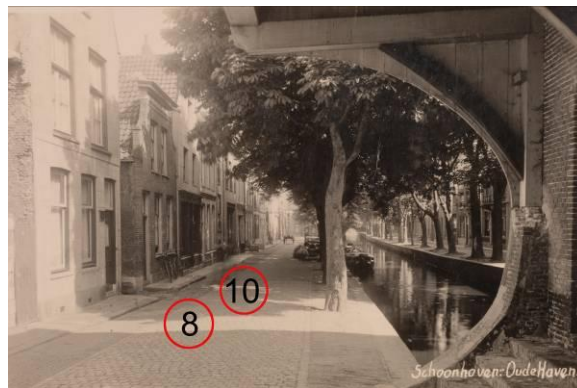
Er is niet veel over Pieter terug te vinden in de beschikbare archieven naast leerjongen bij Adrianus Koppenol in 1783. In ieder geval was hij op 22 november 1800, samen met alle andere Schoonhovense (zelfstandige) goud- en zilversmeden, mede-ondertekenaar van een ‘Declaratoir’ -een verklaring- aan de Municipaliteit (het stadsbestuur) van Schoonhoven. Samengevat verklaarden ze geen bezwaar te hebben tegen inschrijving in een register, maar wel tegen het afleggen van de eed zoals deze voorgeschreven werd in het ‘Reglement voor de Goud- en zilversmeden binnen deze Republiek, gepubliceerd 21 juli laatstleden’ door het Uitvoerend Bewind.⁹

In 1798 waren de gilden opgeheven. Sindsdien gebeurde inschrijving in het gilderegister van de goud- en zilversmeden niet meer, evenmin als er betaald werd aan het weeshuis. De vraag wie zelfstandig zilversmid was in die begintijd van het Bataafs-Franse regime moet dus op andere wijze worden beantwoord. Uit zijn opname in, en mede-ondertekening van het ‘Declaratoir’ mag geconcludeerd worden dat hij in ieder geval op dat moment als zelfstandig edelsmid geaccepteerd was door zijn collegae, ook al had hij later in 1806 een patent als zilversmidsknecht en als winkelier in potten en pannen, aardewerk en glaswerk.¹⁰

Pieter trouwde in 1799 in Schoonhoven met Martijntje van Donk en zij kregen zes kinderen waarvan er uiteindelijk maar twee zonen de volwassen leeftijd haalden. Helaas overleden Pieter en Martijntje beiden al vroeg (in 1806), waardoor de achterblijvende

Afb. 3 Oude Haven, gezicht naar het Zuiden, omstreeks 1845, met de huizen aan de westzijde op de (huidig) nummers 6 en 8 aan de zuidzijde van de Gruttersteeg, en 10 aan de noordzijde. Uit: J.C. Visser e.a. Schoonhoven en Nieuwpoort, in: Historische stedenatlas van Nederland (Delft 1990).

Afb. 4 Oude Haven, gezicht naar het Noorden, omstreeks 1915 (?). Rechts de Waag. De panden 8 en 10, respectievelijk aan zuid en noordzijde van de Gruttersteeg. Ansichtkaart.

kinderen in eerste instantie onder de hoede kwamen van Martijntje's moeder Anne Clara Kuip. Later nam Martijntje's zus, Geertrui van Donk, de voogdij-rol over.

Geertrui van Donk was zelf weduwe en had uit haar huwelijk met grutter en weeshuisbestuurder Lethman een tweetal huisjes overgehouden aan de westzijde van de Oude Haven, aan weerszijde van de Gruttersteeg: de huidige huisnummers 8 en 10. Zij woonde in de periode 1830-1840 met haar twee neefjes, Tieleman (later zilversmid) en Daniel (later

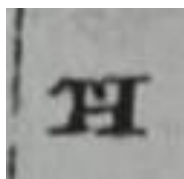
⁹ Gouda, Streekarchief Midden Holland, toegang nr. ac 1011, Oud Archief Schoonhoven (hierna OAS) inv.nr. 115, 24 nov 1800, Vergadering van de Municipaliteit. Behandeling van het Declaratoir (verklaring) van 22 november 1800: ‘Declareren de ondergetekenden, allen goud- en zilversmeden binnen Schoonhoven...’.

¹⁰ Kappers, *Keurkamers en regels*, tabel 2.3, nr. 33; OAS inv.nr. 2213, Belastingen uit het Revolutie-tijdvak, Afgegeven acten of Patenten (...) in den Jaare 1806, nr. 53.

grofsmid/hoefsmid), in één van beide huizen. In 1848 liet Geertrui uiteindelijk beide huizen na aan haar neefjes Tieleman en Daniel (afb. 3 en 4).¹¹

Tieleman van der Hoff, en Pieter Tieleman van der Hoff: de tweede en derde generatie in het vak in Schoonhoven

Tieleman van der Hoff, geboren in 1799, zoon van Pieter en Martijntje van Donk, werd als Schoonhovense zilversmid ingeschreven bij de Waarborg in Utrecht op 22 mei 1829 met een vierkant meesterteken: TH, de poot van de H gecombineerd met de stok van de T, en ‘een rad boven de letters’ welk rad niet werd afgebeeld (afb. 5). Als producten van hem werden genoteerd ‘zilveren knipjes en gespen’. In 1830 ontving hij in Utrecht nog een zeshoekig meesterteken met dezelfde lettercombinatie met nu het rad achter de letters. Vanaf 17 augustus 1837 ging hij, met alle Schoonhovense collega’s, over naar het nieuw gevestigde Waarborgkantoor te Schoonhoven.¹²

*Afb. 5 Meesterteken van der Hoff, zoals afgebeeld -zonder het rad- bij zijn inschrijving bij Waarborgkantoor Utrecht op 22 mei 1829 (nr. 149).
Dank aan J. Luijt.*

In Schoonhoven werd Tieleman geregistreerd met twee meestertekens H30. De eerste was een vierkant met het cijfer onder (afb. 6, inzet), de tweede, een liggend zeskant met het cijfer achter.¹³ Tieleman werkte ‘met een knecht en een leerling; hij reisde niet’, zo noteerde men.

Hij deponeerde beide tekens op 12 januari 1843 (voorlopig) bij de Waarborg in Schoonhoven en vertrok naar Gouda. Het zeskant-teken was bijna niet gebruikt, noteerde de waarborgambtenaar, maar op het vierkante teken konden de letters en figuren niet meer herkend worden. De tekens zijn later verbroken omdat hij het voornemen om de zilversmederij weer op te vatten inmiddels had laten varen.¹⁴ Tieleman heeft bij elkaar dus veertien jaar als zilversmid gewerkt. Er worden zeer sporadisch werkstukken van zijn hand te koop aangeboden via internet.¹⁵

Afb. 6 Tieleman van der Hoff, ‘knipje’ of zilveren tasbeugel. Schoonhoven 1841, meesterteken (zie inzet) H30 in vierkant contour, cijfer onder. breed 10,8 cm

Foto's: Old Memories, Broek in Waterland. Bewerking RKa.

¹¹ Notaris H. Duijfjes te Utrecht, Notariële akte dd 2 dec 1848 (privé collectie F. Mol).

¹² Stamboek Waarborg Utrecht, inschrijfnr. 149. Met dank aan Janjaap Luijt te Utrecht.

¹³ Een inschrijving als ‘Hof(horst)’ zoals wordt aangegeven in Begeer, e.a. *Zilversmeden Schoonhoven* 123, nr. 115, zonder bronvermelding, is nergens in de bronnen aangetroffen. Aangenomen mag worden dat de vermelding van deze naam op een misverstand berust.

¹⁴ Schoonhoven, Nederlands Zilversmuseum Schoonhoven, Kenniscentrum, Collectie Van Dongen, (hierna CvD) inv.nr. 465, Stamboek Waarborg kantoor Schoonhoven, nr.30.

¹⁵ www.zilver.nl: art.nr. 164, zilveren beursbeugel uit 1841 (ger. 1 mei 2021). Met dank aan Ursula van www.zilver.nl.

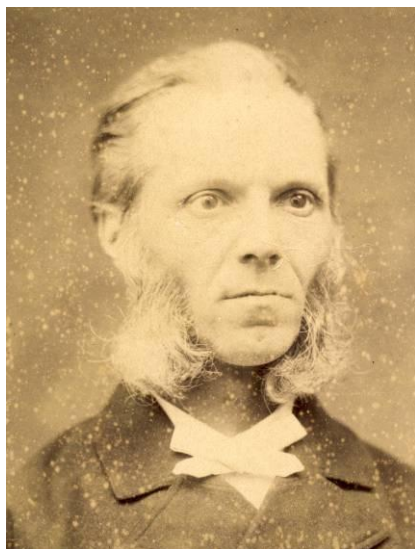
In 1843 maakte Tieleman een carrièreswitch: van zilversmid werd hij horeca-ondernemer. Hij kocht in Gouda het logement “Het Amsterdamsche Veerhuis”, en werd daar ‘koffijtent en logementhouder’.¹⁶ In 1845 was hij ‘vader’ van het Wees- en armenhuis in Gouda.¹⁷ Tevens bezat hij in Schoonhoven nog een huis op ‘den Dam’; dat is op het perceel van het huidige huisnummer 6, waar nu *Streakers* gevestigd is (afb. 7).¹⁸ In datzelfde jaar 1845 was Tieleman weer terug in Schoonhoven, nu als kastelein van het Heerenlogement in de Koestraat.¹⁹ Hij verkocht zijn aandeel in beide huizen aan de Oude Haven aan zijn broer Daniel in 1851. In 1855 vinden wij Tieleman met zijn vrouw, Cornelia Hooijkaas (uit Rotterdam, zij was geen familie van de Schoonhovense familie Hooijkaas),²⁰ in Amsterdam geregistreerd als werklozen in het Bevolkingsregister van die stad.

Afb. 7 Pand (huidig) Haven 6, was omstreeks 1832 van Tieleman van der Hoff. Foto omstreeks 1870-1880; de kadastrale indeling op de foto is ongewijzigd sinds 1829/32.

*Kabinetfoto van de Dam ca. 1870-1880
fotograaf L.H. Serré.
Collectie Rijksmuseum Amsterdam*

Tieleman's broer Daniël (de grofsmid) had intussen op de Oude Haven een gezin gesticht en een goedlopende grofsmederij opgebouwd. In 1878 verkocht hij huisnummer 8 aan zijn zoon Pieter Tieleman, die inmiddels goudsmid was geworden.²¹ Daniel en zijn vrouw kwamen tijdens de verkoop van het pand overeen dat zijzelf in de bovenachterkamer van dat pand konden blijven wonen.²²

*Afb.8 Pieter Tieleman van der Hoff (1842-1913), goudsmid.
Werkt in Schoonhoven
4 mei 1866 - 17 dec 1899.*

*Foto E. Noteboom, Haven WZ B31,
Schoonhoven.
Collectie F. Mol.*

¹⁶ Den Haag, Centraal Bureau voor Genealogie, Collectie familieadvertenties, zoekterm ‘Van der Hoff’.

¹⁷ Notaris H. Duijfjes te Utrecht, Notariële akte dd. 18 dec 1845 (privé collectie F. Mol).

¹⁸ C.R. Schoute, *Schoonhoven: Kadastrale atlas Zuid-Holland 1832* (Utrecht 1994).

¹⁹ Begeer, *Zilversmeden Schoonhoven*, nr. 116.

²⁰ H.L. Kruiemel, *Genealogie van het geslacht Hooykaas* (*s-Gravenhage 1956) 15.

²¹ Notaris D. Tejjink, Schoonhoven, Notariële akte dd. 7 dec 1878 (privé collectie F. Mol).

²² Onderlinge overeenkomst dd. 7 dec 1878 (privé collectie F. Mol).

Pieter Tieleman van der Hoff, de zoon van Daniel bovengenoemd, werd als goudsmid de derde generatie in het vak. Hij werd ook een man met aanzien in Schoonhoven. Hij was kerkbestuurder in de Hervormde Kerk, was diaken (1875), ouderling (1897) en notabel. Hij zat als regent in het bestuur van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis in de Koestraat, waarvan hij mede-oprichter was (afb. 8). Pieter Tieleman had goede contacten bij de *upper-class* van de stad. Zo leende hij in de periode 1878 - 1884 diverse malen aanmerkelijke bedragen (tussen 200 en 1600 gulden, soms ook onderhands) bij gemeenteraadslid en voorzitter van de *Nijverheidsvereniging*, Andries Graves Kooiman Jaczn.²³ Wat Pieter Tieleman van der Hoff met dat geld deed, is nog niet duidelijk.

Pieter Tieleman van der Hoff maakte gouden en zilveren werken en maakte (verkochte) daarbij ook 'kunsthaarwerken'. Hierbij werd haar van dierbaren, dikwijls overledenen, verwerkt in gouden sieraden en 'jujetten' (afb. 9).

Afb. 9 'Jujette' met gouden montuur; kunsthaarwerk, een rouw- of gedachtenis-kunstwerk, afm. 15 x 10 cm. Geen keurtekens; toegeschreven aan Pieter Tieleman van der Hoff. Voor het maken van deze kunstwerken werden speciale 'haarwerkers' ingeschakeld. Door de toepassing van de gouden monturen was de verkoop voorbehouden aan goudsmiden, juweliers en anderen die bij de Waarborg waren ingeschreven.

Rechts, detail, de jujette blijkt ter nagedachtenis te zijn aan Hermina Duytshoff, de schoonmoeder van Pieter Tieleman van der Hoff. De gehele voorstelling is uit mensenhaar gemaakt. Rechtsboven in het detail zijn de haren fraai te zien waarmee het 'licht en donker' effect op de weg wordt gerealiseerd.

Zie: SAMH ac 1079 Collectie Lugard, inv.nr. D-94 II, in D-94 II t/m D-120 (één doos).

Collectie F. Mol. Foto's Rob Glastra.

De weduwe van Pieter Tieleman van der Hoff, Hermina Geertruida Berendsen, zette als opvolgende weduwe het bedrijf van haar man voort als 'Firma Pieter Tieleman van der Hoff', van 20 februari 1900 tot haar overlijden in 1913. Het meesterteken was TH12 in liggend zeskant; haar man gebruikte TH2.²⁴ Zij was geboren te 's-Heerenberg op 28 mei 1845, en overleed te Schoonhoven op 23 jan 1913.

²³ Notaris D. Teijink, Schoonhoven, Notariële akten dd 6 jan 1879 en 18 aug 1883 (privé collectie F. Mol).

²⁴ J.J.C. Buutveld, e.a. *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens van 1797 tot 1953* (Gouda 2003), nrs. 12188, 12206.

Gert van der Hoff, de vierde generatie: ook voorzitter van *de Nijverheidsvereniging*

Na het overlijden van de weduwe van Pieter Tieleman van der Hoff in 1913, werd het bedrijf voortgezet door hun zoon als *Firma P.T. van der Hoff*.²⁵ Deze jongste zoon en goudsmid G.J.A. (roepnaam Gert) van der Hoff, geboren op 5 februari 1885), werd zo de vierde generatie in het vak in Schoonhoven.

Op 3 april 1913 trouwde hij in Zoetermeer met Jeannette Johanna (Nettie) Scheer, dochter van Jacob Scheer en Christina van Beek (afb. 10 en 11). Zij was tevens de zuster van de kaashandelaar Hugo Scheer, die op de Wal in Schoonhoven gevestigd was.

Afb. 10 Gerrit Jan Albertus ('Gert') van der Hoff, Schoonhoven 5 feb 1885-18 jan 1920.
Foto Joh. Plettenburg, Enschedé.
Coll. F. Mol.

Afb. 11 Jeanette Johanna ('Nettie') Scheer, Zoetermeer 15 nov 1883- Oegstgeest 22 dec 1939.
Foto C.J.L. Vermeulen, Den Haag-Utrecht.
Coll F. Mol.

Gert van der Hoff was de eigenaar van de beide panden Oude Haven 8 en 10 geworden. Ook kocht Gert in 1908 het belendende pand Oude Haven 6, van de weduwe van Andries Graves Kooiman.²⁶ Tegelijkertijd kocht Gert een stukje grond van Corstiaan van Willenswaard CLzn dat grensde aan Gert's werkplaats van huisnummer 8 en ook grensde aan de tuin van huisnummer 6.²⁷ Corstiaan van Willenswaard bezat en bewoonde het huis met grond aan de achterzijde van het aangrenzende perceel in de Koestraat, huidig huisnummer 79. Met dit stukje grond vergrootte Gert vervolgens zijn werkplaats. Deze aanbouw is in 2021 nog altijd goed te zien als men over het huidige muurtje kijkt waar ooit het pand Oude Haven 6 heeft

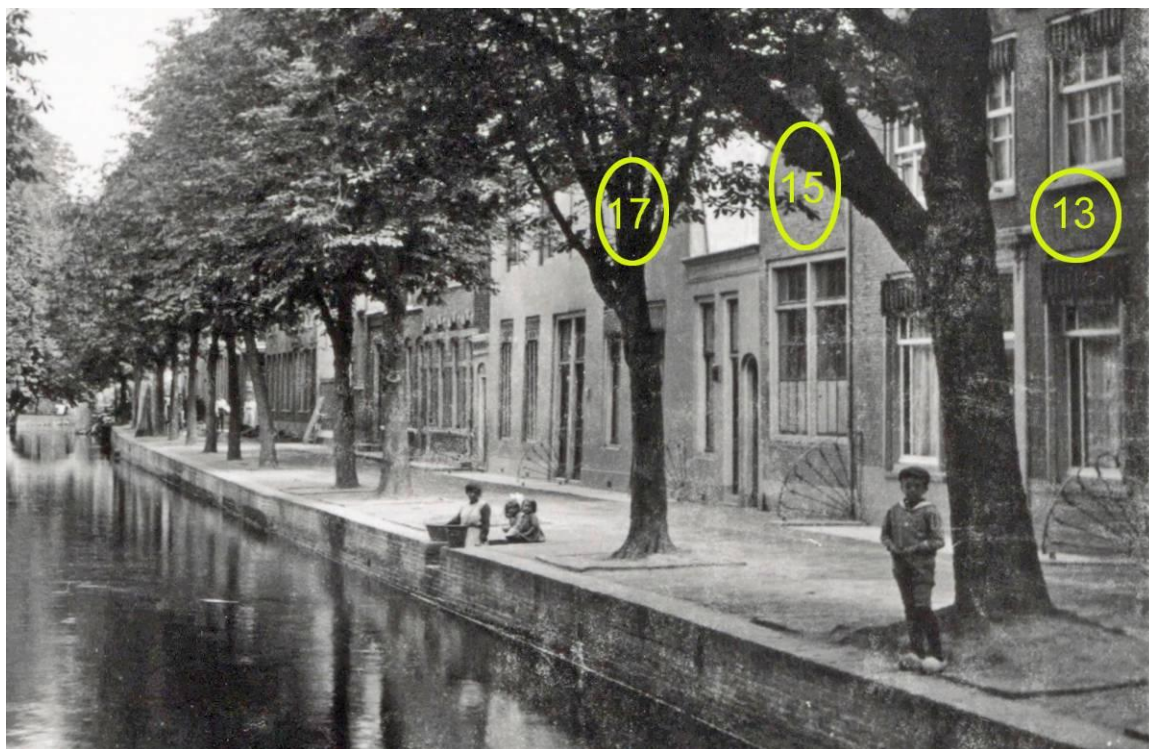
²⁵ Advertentie *Schoonhovense Courant* dd 17 jan 1900.

²⁶ Notaris D. Tejjink, Schoonhoven, Notariële akte dd. 1 sept 1908 (privé collectie F. Mol).

²⁷ Notaris D. Tejjink, Schoonhoven, Notariële akte dd. 3 sept 1908 (privé collectie F. Mol).

gestaan. De hele werkplaats met aanbouw bestaat anno 2021 nog steeds en werd afgebeeld in de vorige aflevering van de Zilver Histograaf Schoonhoven.²⁸

In die jaren (ca. 1910) is Gert van der Hoff al handelsreiziger in gouden en zilveren werken. Dat Gert ook goede contacten heeft bij de welgestelden van de stad, blijkt uit de enorme onderhandse lening die hij met Cornelis Leendert van Willenswaard Czn overeenkomt in 1909.²⁹ Deze 20.000 gulden zou nu een bedrag van 2 ton in Euro's vertegenwoordigen.³⁰

Afb.12 Oude Haven, oostzijde, gezicht naar het Noorden. Huisnummers 13, woning van C.L. van Willenswaard Cz. Huisnummer 17 woning, huisnummer 15 kantoor en werkplaats, van Gert J.A. van der Hoff. Achter nr. 15 bevindt zich anno 2021 nog altijd een (de?) oude goudsmidswerkplaats. Foto, digitale uitsnede uit oude ansichtkaart. Onbekende fotograaf.

In 1909 vroeg Gert een bouwvergunning aan voor het verbouwen van het pand Oude Haven huisnummer 6. In 1911 vroeg hij weer een bouwvergunning aan, nu voor het vergroten van de werkplaats van huisnummer 8 (afb. 3 en 4).³¹

In 1913 vonden wij Gert terug aan de andere zijde van de Oude Haven: op de huisnummers 15 en 17 (afb. 12). Daar ging hij wonen en hij hield er kantoor toen hij trouwde met Nettie Scheer, boven genoemd. Gert werd zodoende de buurman van bovengenoemde Cornelis Leendert van Willenswaard Czn, die op nummer 13 woonde (afb. 12).

²⁸ R. Kappers, 'Ramen van zilversmidswerkplaatsen. Ook noorderlicht voor goud- en zilversmeden?' *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 19-21, afl. 2.

²⁹ Onderhandse lening van C.L. van Willenswaard Cz. aan G.J.A. van der Hoff dd. 30 augustus 1909 (privé collectie F. Mol).

³⁰ Amsterdam, Internationaal instituut voor sociale geschiedenis, omrekenmodule: <https://iisg.amsterdam/nl/onderzoek/projecten/hpw/calculate.php> (ger. 24 mei 2021).

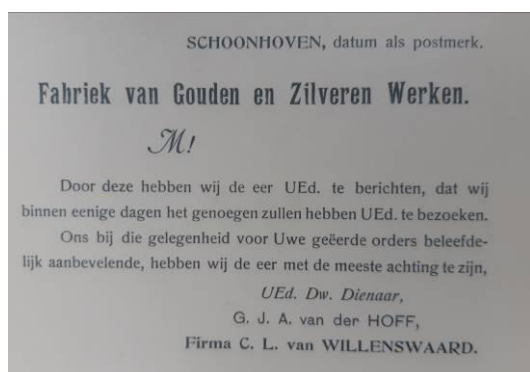
³¹ Schoonhoven, Openbare Bibliotheek, Historisch Ontmoetingspunt (hierna HOP), Bouwvergunningen Schoonhoven, Oude Haven.

In hetzelfde jaar 1913 verkocht Gert het pand Oude Haven 10 aan C. Blonk uit Bergambacht voor 1.320 gulden.³² In 1922 werd het pand Oude Haven 8, door de weduwe Van der Hoff verkocht aan beurtschipper A.J.J. Verroen.

In 1917 werd Gert, zo jong als hij toen was, 32 jaar, voorzitter van de *Nijverheidsvereniging voor Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven*, de lokale brancheorganisatie van goud- en zilversmeden en fabrikanten. Hij bleef dat tot zijn onverwachte dood in 1920.³³

Veel onderweg

Gert van der Hoff was vaak op pad om zijn koopwaar aan de man te brengen. Uit de briefwisselingen met zijn vrouw is op te maken dat Gert vaak wel 2 weken aan één stuk van huis was. Hij reisde toen per boot, postkoets en trein, hetgeen veel tijd in beslag nam. Zijn werkgebied blijkt voornamelijk in de provincies Gelderland, Overijssel en Drenthe te liggen, getuige de briefhoofden van de vele hotels van waaruit hij het thuisfront op de hoogte hield. Ook blijkt het uit de klanten die hij noemde in zijn brieven. Zijn klanten waren veelal winkeliers en handelaren maar ook ‘gegoede burgerij’. Gert gaf Nettie vooraf al door op welke dag hij in welk hotel zou verblijven, zodat haar brieven aan hem, op het juiste adres zouden aankomen.

Afb. 13 Visitekaartje van Gert van der Hoff waarmee hij zijn bezoek aan klanten aankondigde. Uit de ondertekening blijkt ook duidelijk de samenwerking met C.L. van Willenswaard.
Collectie F. Mol.

Afb. 14 Briefhoofd van de nota's van de Firma C.L. van Willenswaard Cz. Let op het adres Oude Haven 8, dat is waar Pieter Tieleman van der Hoff -en later zoon Gert- woonde en werkte.
Collectie F. Moll

Naast het veelvuldig melden van het gemis van Nettie, hield hij haar ook op de hoogte over de zaken, die hij deed. Daarnaast blijkt dat Nettie veel correspondentie aan hem doorstuurde, zodat hij dat kon afhandelen of opvolgen. Gert blijkt regelmatig bij zijn clientèle in de gelegenheid te worden gesteld om daar zijn werk te doen: brieven schrijven en zijn administratie. De post die over en weer werd verstuurd, werd toen nog meerdere keren per dag besteld en kwam soms dezelfde dag nog aan op plaats van bestemming getuige poststempels en genoteerde data (afb. 15).

Uit de briefhoofden van het briefpapier dat Gert zelf gebruikte, kan opgemaakt worden dat hij met zijn buurman Van Willenswaard een samenwerkingsverband (compagnons?) had. Gert's telegramadres staat namelijk vermeld in het briefhoofd van Van Willenswaard, maar welk samenwerkingsverband valt uit de correspondentie met zijn vrouw niet op te maken.

³² *Schoonhovensche Courant* dd. 22 aug 1913.

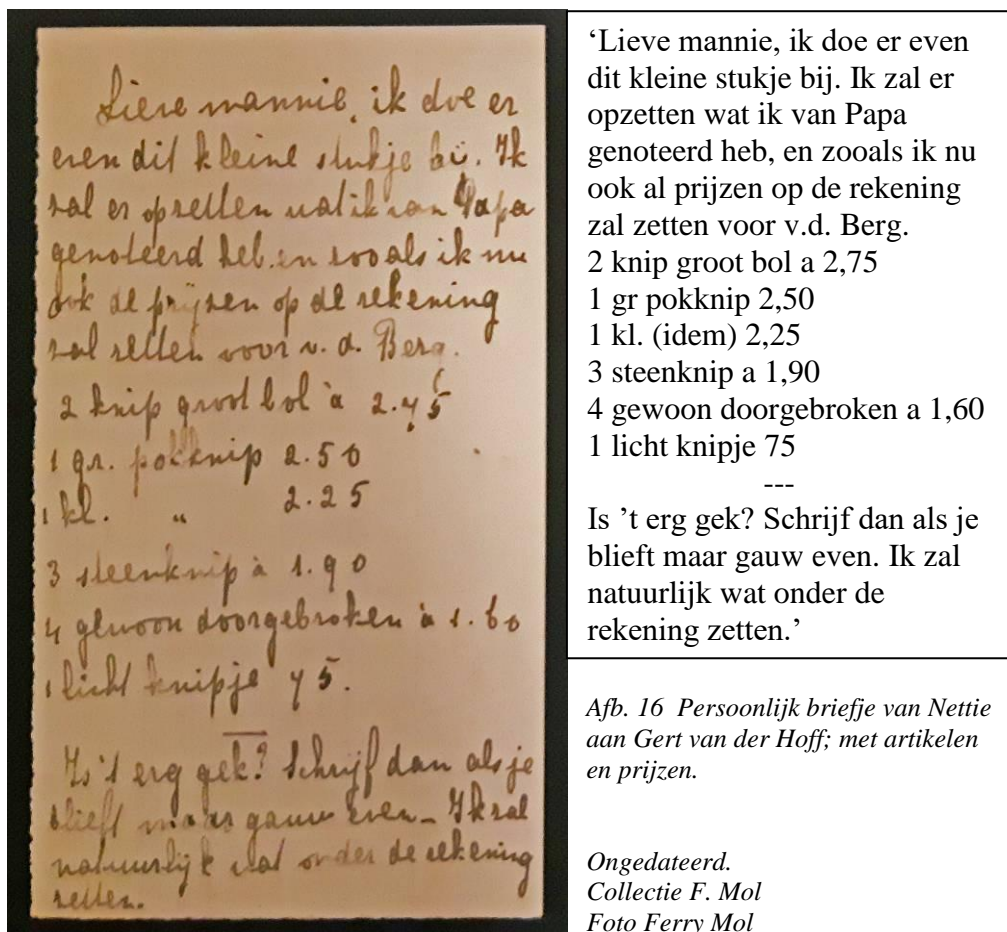
³³ SAMH, Ac 1078, inv.nr. CW7/4, Schenking Van Willenswaard, *De Nijverheidsvereniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven* (typoscript) (Schoonhoven maart 1935) 5.

Wel komt op briefpapier van C.L. van Willenswaard dat gedateerd is januari 1918, het adres Oude Haven 8 voor (afb. 14). Uit de ondertekening van het visitekaartje met zijn naam, maar ook met 'Firma C.L. van Willenswaard Cz', kunnen we in ieder geval lezen dat hij ook voor Van Willenswaard onderweg was (afb. 13).

Afb. 15 Twee enveloppen van brieven uit de correspondentie van Gert van der Hoff en zijn vrouw Nettie (Scheer). Verzonden (rechts) op 19 oktober 1910 uit Winterswijk vanuit Hotel De Klok van B.Th.J. Grimmelt, en (links) 7 november 1916 uit Schoonhoven naar Hotel De Graaff in Enschedé. Vergelijk ook handschrift links, met dat van afb. 16.

Collectie F. Mol.

'Lieve mannie, ik doe er even dit kleine stukje bij. Ik zal er opzetten wat ik van Papa genoteerd heb, en zooals ik nu ook al prijzen op de rekening zal zetten voor v.d. Berg.

- 2 knip groot bol a 2,75
- 1 gr pokknip 2,50
- 1 kl. (idem) 2,25
- 3 steenknip a 1,90
- 4 gewoon doorgebroken a 1,60
- 1 licht knipje 75

Is 't erg gek? Schrijf dan als je blijft maar gauw even. Ik zal natuurlijk wat onder de rekening zetten.'

Afb. 16 Persoonlijk briefje van Nettie aan Gert van der Hoff; met artikelen en prijzen.

Ongedateerd.
Collectie F. Mol
Foto Ferry Mol

Op haar beurt rapporteerde Nettie soms over de voortgang in de werkplaats of over de opdrachten die uitstonden bij de lokale goud- en zilversmeden, zoals Capoen ‘van de Wal’ voor boekklampen, ‘Koudstaal’ goudsmid in de Provenierstraat nr. 1,³⁴ Wendels ‘van de Nes’, en Murk ‘van de Molenstraat’ voor trouwringen. Het briefje van afbeelding 16 gaat over v.d. Berg die blijkbaar knipjes van hem kocht. Ieder heeft zo zijn specialisme, kennelijk.

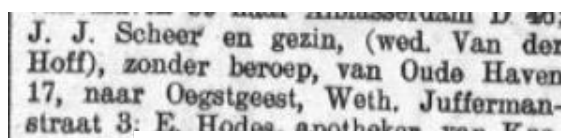
Het tragisch einde van de Van der Hoff's in Schoonhoven

In 1919 werkte hij tijdens zijn dienstreezen een opvolger als reiziger in, ene Steven, die dan later voor hem ‘de boer op’ zou moeten gaan. Daarmee zou hij dan permanent bij zijn geliefde Nettie kunnen zijn en bij hun drie kinderen in Schoonhoven, iets waar hij al lang naar uitkeek, zo liet hij in de brieven aan zijn vrouw weten. Lang heeft Gert van die situatie niet kunnen genieten want hij overleed op 34-jarige leeftijd op 18 januari 1920.

Zijn weduwe en drie kinderen verhuisden op 4 september 1931 naar Oegstgeest. De connectie tussen het Schoonhovens goud en zilver, en het geslacht van der Hoff kwam daarmee ten einde. Navrant is de overeenkomst tussen het begin in 1783 en het einde van de Van der Hoff's in Schoonhoven in 1931: een jonge vrouw, ontijdig weduwe, met jonge kinderen die haar heil zoekt bij haar familie in een andere stad.

Gert's enige zoon, Pieter Tieleman (geboren 16 april 1916), ontwikkelde zich tot Hoofdstedenbouwkundige bij de Gemeente Den Haag.

Afb. 17 Sch. Courant
4 sept 1931

Tot besluit

De goud- en zilversmidsfamilie Van der Hoff was sinds 1783 vier generaties werkzaam in Schoonhoven. Daarmee mogen we hen rekenen tot de zilversmidsdynastieën van de stad.³⁵

Het geslacht van der Hoff kwam van oorsprong uit de regio Klundert en Zevenbergen (NBr). Dat zij daar ook in de edelsmederij werkten, is zeer onwaarschijnlijk.³⁶ Daarbij is duidelijk dat de eerste van der Hoff uit de lijn die hierboven besproken werd, in Zevenbergen een vergunning had om te werken als ‘kleyne kramer in zeep, zout, boter en gerookt spek’.³⁷

De Van der Hoff's komen in 1783 in Schoonhoven terecht: door Johanna van Waes, weduwe van Tieleman van der Hoff, die met haar jonge kinderen terugkeerde naar haar geboortestad en familie. Zoon Pieter ging in de leer bij zijn oom, de zilversmid Adrianus Koppenol. Uiteindelijk overleed de laatste goudsmid van deze dynastie, Gert (G.J.A.) van der Hoff, jong en onverwacht in 1920. Zijn jonge weduwe vertrok in 1931 met hun enige zoon Pieter Tieleman naar familie in Oegstgeest.

In de 137 jaar dat de familie in Schoonhoven woonde en werkte, is een belangrijke bijdrage aan de Schoonhovense goud- en zilvernijverheid geleverd. Met name de laatste twee generaties blijken leidinggevend in de stedelijke samenleving te zijn geweest: bij de Hervormde kerk, het Oudeliedenhuis en bij de Nijverheidsvereniging van goud- en zilversmeden als voorzitter. Het waren ‘mannen met aanzien’ in het vak en in de stad, getrouwd met ondernemende echtgenotes. De Van der Hoff's woonden op de Oude Haven waar zij verschillende grote panden en traditionele (kleine) werkplaatsen hebben bezeten.

³⁴ De goudsmid Koudstaal, Proveniersstraat 1, kennen we niet als zelfstandig werkende meester in Schoonhoven.

³⁵ Definities: R. Kappers, ‘Opvolging bij Schoonhovense zilversmeden. Van vader op zoon?’, *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 11-15.

³⁶ J-P van Rijen, C. Vanweesenbeeck, *Zilver in en rond Bergen op Zoom* (Bergen op Zoom 2017). De familienaam Van der Hoff komt in dit werk niet voor.

³⁷ WBA, toegang nr. 600, Archief van de stad Zevenbergen, inv. nr. 25, Registers bevattende besluiten van de magistraat, okt 1764 t/m aug 1772.

Deelgenealogie goud- en zilversmeden Van der Hoff, 1711-2013

Ferry Mol

Bij het onderzoek naar Schoonhovense goud- en zilversmeden zijn steeds bepaalde vragen leidend. Waar kwamen ze vandaan; kwamen ze als goud- en/of zilversmid of met een ander beroep? Hoe ontwikkelde de familie zich in Schoonhoven; hoe kwamen ze in het goud- en zilversmidsvak en bleven ze daarin werkzaam? Van de onderzochte familie Van der Hoff wordt daarom hier in één deelgenealogie een stamreeks gegeven waaruit hun afkomst en komst naar Schoonhoven duidelijk wordt. Vervolgens wordt een fragment-genealogie gegeven waarin met name hun werkzaamheid in hét vak van de Zilverstad wordt weergegeven. Tot slot volgt een geneagram van de hier behandelde familie (afb. 3).

Verdere bijzonderheden en foto's zijn beschreven in het tegelijkertijd verschenen artikel 'Van der Hoff, 1783-1920. Vier generaties goud- en zilversmeden in Schoonhoven'.¹

Generatie I

- I. David van der Hoff, gedoopt te Zevenbergen op 6 dec 1711, trouwt te Zevenbergen op 9 feb 1740 met Adamina Hallewas.
Uit dit huwelijk:
1. Pieter Davidse, gedoopt te Zevenbergen op 27 nov 1740, begraven vermoedelijk te Moerdijk in 1797, trouwt te Klundert op 6 nov 1768 met Teuntje van Waas, dochter van Pieter van Waas en Elisabeth Hogendijk, gedoopt te Schoonhoven op 2 aug 1739, begraven te Klundert op 23 apr 1782.
 2. Tieleman, gedoopt te Zevenbergen op 15 dec 1743, begraven te Dirksland op 4 jan 1783, trouwt te Klundert op 6 nov 1767 met Johanna van Waas volgt II.

Generatie II

- II. Tieleman van der Hoff, zoon van David van der Hoff (I) en Adamina Hallewas, gedoopt te Zevenbergen op 15 dec 1743, begraven te Dirksland (als onvermogen) op 4 jan 1783, trouwt te Klundert op 6 nov 1767 met Johanna van Waas, dochter van Pieter van Waas en Elisabeth Hogendijk, geboren te Schoonhoven op 15 okt 1741, overleden te Schoonhoven op 5 feb 1816.
Uit dit huwelijk:
1. David, gedoopt te Zevenbergen op 7 aug 1768.
 2. Pieter, gedoopt te Zevenbergen op 7 jan 1770, overleden te Schoonhoven op 21 okt 1806, volgt III.
 3. Johannes, gedoopt te Zevenbergen op 22 dec 1771.
 4. Adamina, gedoopt te Zevenbergen op 21 sep 1773, overleden voor 1 mrt 1775.
 5. Adamina, gedoopt te Zevenbergen op 1 mrt 1775, overleden te Schoonhoven op 11 dec 1851, trouwt te Schoonhoven op 15 mrt 1815 met Cornelis Heerens, doodgraver.
 6. Elisabeth, gedoopt te Dirksland op 11 sep 1777, trouwt te Schoonhoven op 6 dec 1803 met Hermanus de Jooden, koperslager.

¹ F. Mol, 'Van der Hoff, 1783-1920. Vier generaties goud- en zilversmeden in Schoonhoven; Zilver Histograaf Schoonhoven 1 (2021).

Generatie III

- III. Pieter van der Hoff, zoon van Tieleman van der Hoff (II) en Johanna van Waas, gedoopt te Zevenbergen op 7 jan 1770, leerjongen bij zilversmid Adrianus Koppenol (1783), zilversmid (1800), overleden te Schoonhoven op 21 okt 1806, trouwt te Schoonhoven op 6 okt 1799 met Martijntje van Donk, dochter van Daniel van Donk en Anna Clara Kuip, gedoopt te Schoonhoven op 2 mrt 1769, overleden te Schoonhoven circa 25 okt 1806.

Uit dit huwelijk:

1. Tieleman, gedoopt te Schoonhoven op 16 sep 1799, zilversmid, vader van Wees- en aalmoezeniershuis te Gouda, Logement- en koffijhuishouder te Schoonhoven en Gouda, overleden voor 31 dec 1873. Echtbaar staat in 1853 geregistreerd in Burgelijke Stand van Amsterdam, trouwt te Schoonhoven op 10 okt 1833 met Cornelia Hooijkaas, geboren te Rotterdam op 1 dec 1791, overleden te Amsterdam op 31 dec 1873.
2. Daniel, gedoopt te Schoonhoven op 27 jul 1800, overleden te Schoonhoven op 19 feb 1801.
3. Johanna Margrieta, gedoopt te Schoonhoven op 21 sep 1802.
4. Daniel Johannes, gedoopt te Schoonhoven op 25 aug 1803, overleden te Schoonhoven op 14 okt 1805.
5. Evert, gedoopt te Schoonhoven op 13 jan 1805, overleden te Schoonhoven op 5 feb 1807.
6. Daniel van Donk van der Hoff, gedoopt te Schoonhoven 15 juni 1806, overleden te Schoonhoven op 16 dec 1883, volgt IV.

Generatie IV

- IV. Daniel van Donk van der Hoff, zoon van Pieter van der Hoff (III), gedoopt te Schoonhoven op 15 juni 1806, grof- en hoefsmid (eerst in Gorinchem(1845), later in Schoonhoven(1851)), meestersmid (1878), overleden te Schoonhoven op 16 dec 1883, trouwt te Gorinchem op 16 aug 1833 met Sophia Antoinette Hoogbruijn, dochter van Margaretha Hoogbruijn, geboren te Gorinchem op 2 apr 1802, overleden te Schoonhoven op 10 mei 1887.

Uit dit huwelijk:

1. Pieter Martinus, geboren te Gorinchem op 22 mei 1835, overleden te Gorinchem op 11 jun 1836.
2. Margaretha Martina, geboren te Gorinchem op 7 nov 1838, overleden te Schoonhoven op 2 dec 1923, trouwt met Pieter Johannes Gaillard, goudsmid.
3. Pieter Tieleman, geboren te Gorinchem op 27 jan 1842, overleden te Schoonhoven op 17 dec 1899, volgt V.

Generatie V

*Afb.1 Pieter Tieleman van der Hoff
(1842-1913, generatie V.
Foto E. Noteboom, Schoonhoven.
Collectie F. Mol.*

- V. Pieter Tieleman van der Hoff, zoon van Daniel van Donk van der Hoff (IV) en Sophia Antoinette Hoogbruijn, geboren te Gorinchem op 27 jan 1842, NH, goudsmid, was in Schoonhoven diaken (1875) en ouderling (1897) bij de Ned Herv Gemeente, regent in het bestuur van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis, overleden te Schoonhoven op 17 dec 1899, trouwt te 's-Heerenberg op 14 aug 1869 met Hermina Geertruida Berendsen, dochter van Johannes Hendricus Berendsen (landbouwer) en Hermina Duijthoff (landbouwster), geboren te 's-Heerenberg op 28 mei 1845, overleden te Schoonhoven op 23 jan 1913. Zij zette als opvolgende weduwe het bedrijf van haar man voort als ‘Firma Pieter Tieleman van der Hoff’, met eigen meesterteken, van 20 februari 1900 tot 1913.²

Uit dit huwelijk:

1. Antoon Sophieus Daniel, geboren te Schoonhoven op 2 jun 1870, goudsmid(-knecht), overleden te Schoonhoven op 6 nov 1893.
2. Hermina Johanna Hendrika (Mina), geboren te Schoonhoven op 23 sep 1872, overleden te Schoonhoven op 28 dec 1902.
3. Pieter Martinus Hendrik, geboren te Schoonhoven op 14 apr 1875, goudsmid(-knecht), overleden te Schoonhoven op 7 jan 1904.
4. Johannes Hendricus Cornelis, geboren te Schoonhoven op 24 sep 1877, predikant, overleden te Veenhuizen op 24 mrt 1942, trouwt te Barneveld op 6 aug 1903 met Grietje Schimmel.
5. Sophia Antonetta Geertruida, geboren te Schoonhoven op 30 dec 1879, overleden te Groningen op 9 nov 1944.
6. Gerrit Jan Albertus (Gert), geboren te Schoonhoven op 5 feb 1885, goud- en zilversmid, overleden te Schoonhoven op 18 jan 1920, volgt VI.

Generatie VI

*Afb. 2 Gerrit Jan Albertus
(‘Gert’) van der Hoff
(1885-1920), generatie VI.
Foto Joh. Plettenburg, Enschedé.
Coll. F. Mol.*

- VI. Gerrit Jan Albertus (Gert) van der Hoff, zoon van Pieter Tieleman van der Hoff (V) en Hermina Geertruida Berendsen, geboren te Schoonhoven op 5 feb 1885, NH,

² J.J.C. Buutveld, e.a. *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens van 1797 tot 1953* (Gouda 2003), nrs. 12188, 12206.

goudsmid (1913), fabrikant in gouden en zilveren werken (1920), overleden te Schoonhoven op 18 jan 1920, trouwt te Zoetermeer op 3 april 1913 met Jeanette Johanna (Nettie) Scheer, dochter van Jacob Scheer en Christina van Beek, geboren te Zoetermeer op 15 nov 1883, vertrekt in september 1931 naar Oegstgeest, overleden te Oegstgeest op 19 dec 1939.

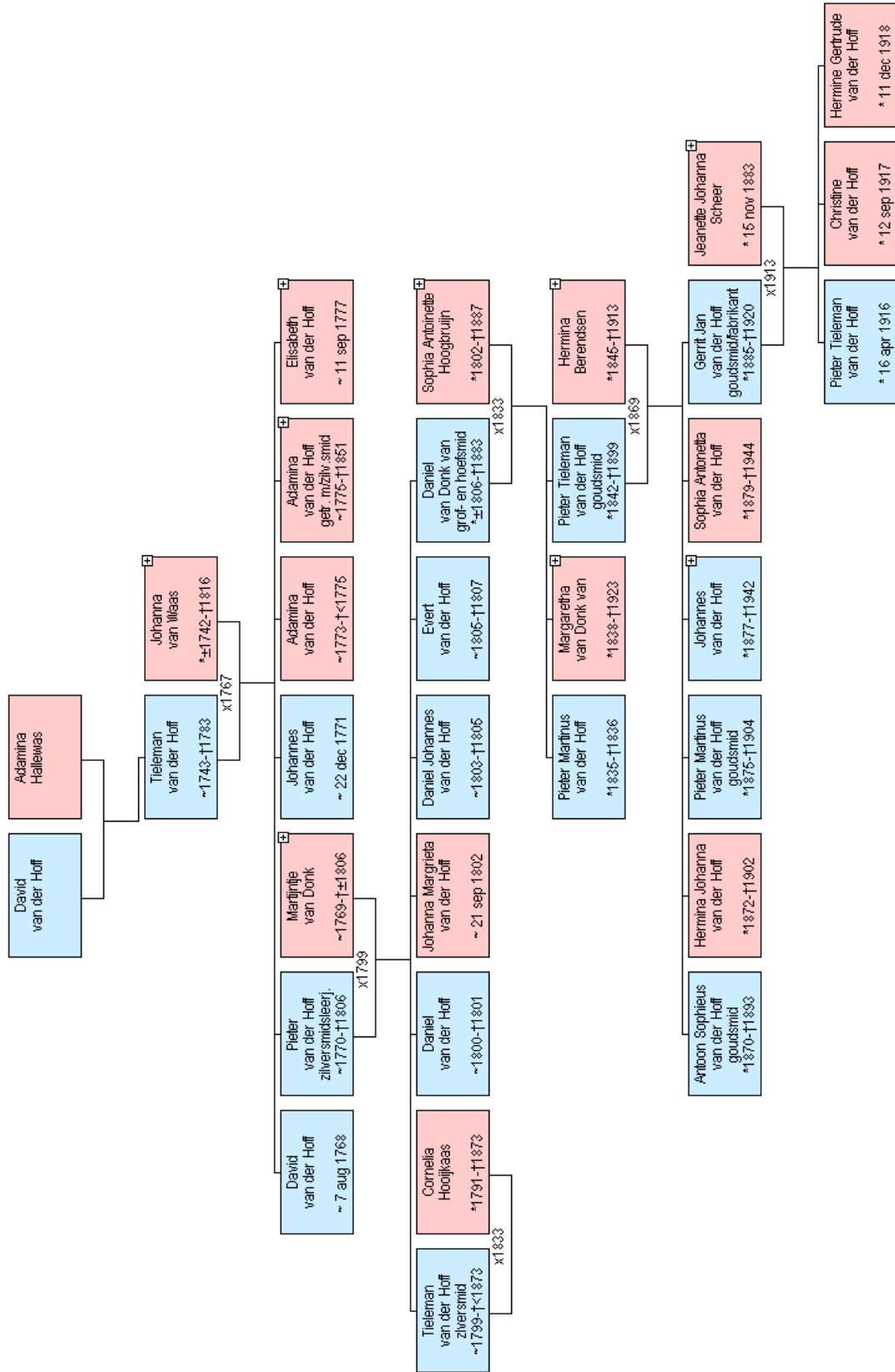
Uit dit huwelijk:

1. Pieter Tieleman, geboren te Schoonhoven op 16 apr 1916, hoofdstedebouwkundige, planoloog te 's-Gravenhage', vermoedelijk overleden op 8 jan 1991 (plaats onbekend).
2. Christine, geboren te Schoonhoven op 12 sep 1917, overleden te Bilthoven op 20 jul 2000.
3. Hermine Gertrude, geboren te Schoonhoven op 11 dec 1918, overleden te Clamecy (F.) op 28 feb 2013.

Tot besluit

De familie Van der Hoff blijkt omstreeks 1711 te stammen uit de regio Zevenbergen en het nabij gelegen Klundert. Ze werden daar niet als goud- of zilversmid vermeld. In 1783 verhuisde de jonge weduwe Teuntje van der Hoff-van Waas vanuit Dirksland met drie jonge kinderen naar haar geboortestad Schoonhoven. Haar zoon Pieter van der Hoff ging in 1783 in de leer bij de zilversmid Adrianus Koppenol. Uit aanvullend onderzoek bleek Koppenol diens aangetrouwde oom te zijn. De familie werkte vier generaties in het goud- en zilvervak te Schoonhoven. Er zijn drie zelfstandige goud- of zilversmeden, twee knechten, en één opvolgende weduwe (Hermina Geertruida Berendsen) in de familie opgetreden. In 1931 vertrok de weduwe van de laatste goud- en zilversmid, 'Nettie' van der Hoff-Scheer, uit Schoonhoven naar Oegstgeest waar nageslacht zich verder ontwikkelde in andere beroepen.

Afb. 3 Geneagram van de familie Van der Hoff, 1711-2013.

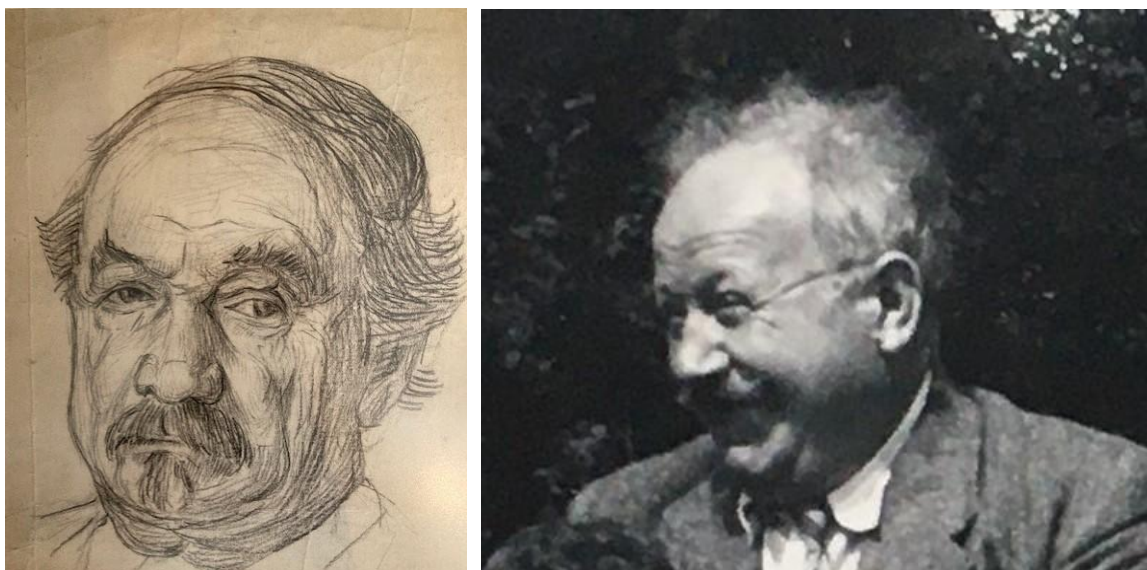

Van Os van den Abeelen, zilversmeden in Schoonhoven, 1885 - 1950

Rene Kappers

Eén van de dubbele namen die in Schoonhoven onder goud- en zilversmeden bestond, luidde ‘Van Os van den Abeelen’.¹ De vader Jan, zijn weduwe en hun zoon Govert werkten als zilversmeden in Schoonhoven van 1885 tot 1950. Als familienaam van zilversmeden is hij in meer dan één opzicht bijzonder. Ten eerste omdat hij als ‘dubbele naam’ in Schoonhoven blijkt te zijn ontstaan. Ten tweede omdat het fenomeen ‘opvolgende weduwe’ eraan verbonden blijkt, zoals we in dit artikel uiteen zetten.

De naam wordt wel genoemd in het Dubbele Namen Boek uit 2007, echter zonder de daar standaard gebruikelijke nadere gegevens zoals de stamnaam, sinds wanneer, en literatuur over de naam.² Redenen om naar deze gegevens onderzoek te doen. Het verzoek van de heer T.J.P. van den Os van den Abeelen uit Amsterdam om een ‘meestertekentegel’ te leggen in Schoonhoven als gedachtenis aan zijn grootvader Govert, en overgrootvader Jan van Os van den Abeelen, was de aanleiding.³ Hiervoor werden hun meestertekens onderzocht (bijlage 1).

Afb. 1. Van Os van den Abeelen, zilversmeden in Schoonhoven. Links Jan (Sch. 5 mrt 1852 - 16 aug 1934) en rechts zijn zoon Govert van Os van den Abeelen (Sch. 23 juni 1884 - 31 mei 1957). Portret links, getekend door Govert, niet gesigneerd, ongedateerd. Foto rechts, onbekende fotograaf. Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen.

¹ R. Kappers, *Sperna Weiland. Een uitzonderlijke dubbele achternaam uit Schoonhoven*. Website Historische Vereniging Schoonhoven 2006, <http://historischeverenigingschoonhoven.nl/publicaties/historie-snipers/sperna-weiland/>. Met overzicht van dubbele namen van goud- en zilversmeden in Schoonhoven, waaronder Van Os van den Abeelen. Met ook overzicht van dubbele namen van anderen in Schoonhoven.

² C.E.G. ten Houte de Lange, A.D. de Jonge, *Het dubbele namen boek. Een overzicht van samengestelde achternamen en van Griekse en Latijnse namen* (Amsterdam 2007) 198.

³ Meestertekentegels in het straatbeeld. Een educatief project van de Historische Vereniging Schoonhoven ter bevordering van toerisme, ter informatie voor bewoners, en studenten. De tegels markeren (een selectie van) historische woonhuizen en werkplaatsen van goud- en zilversmeden. De bijbehorende app en website verschaft informatie over persoon, werk en pand. Inmiddels hebben ook een aantal particulieren tegels laten leggen ter ere van hun voorvaders, goud- en zilversmeden in Schoonhoven.

Dubbele namen in Schoonhoven

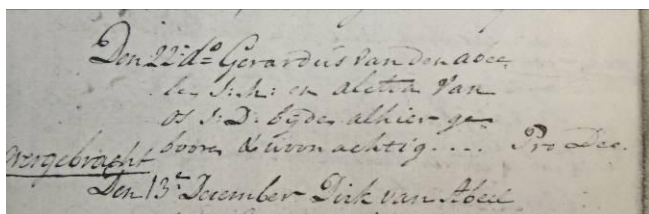
Dubbele namen zijn niet bijzonder in Schoonhoven. Ze zijn wel opmerkelijk door hun veelvuldig voorkomen in deze kleine stad, ook in 2020. Uit ons niet uitputtend onderzoek bleek dat ze ‘in de mode’ gekomen zijn omstreeks 1780. We vonden 42 dubbele namen die in de 19e eeuw in Schoonhoven in zwang waren. Alle gevonden dubbele namen bij de zilversmeden (20), met één uitzondering, bleken te zijn ontstaan door de vernoeming van een zoon naar de grootvader van moederszijde met diens voornaam en toenaam alias familienaam. De uitzondering is Pince van der Aa, welke dubbele naam al zeer oud is.⁴ Bij de namen van anderen dan zilversmeden (22) moet de vernoeming naar de grootvader van moederszijde dan wel anders, nog blijken uit nader onderzoek.

Het ontstaan van de dubbele naam Van Os van den Abeelen

In 1798 trouwden ‘Gerardus van den Abeelen, jonge man, en Aletta van Os, jonge dochter, bijden alhier geboren en woonachtig’ (afb. 2). Er werd op 22 november 1798 ‘Pro Deo’ genoteerd voor de Gaarders van Schoonhoven (een belasting), en op 9 december getrouwd.⁵

Twee jaar later kregen zij op 22 december 1800 (gedoopt 25) een zoon en vernoemden hem met naam en toenaam naar Aletta’s vader, ‘Anthonie van Os’.⁶ De vader van het kind was ‘Gradus van den Abeelen’ (afb. 3). Bij zijn tweede huwelijk in 1823’ blijkt Gerardus van Abeel hoedenmaker(-knecht) te zijn.⁷ Hij was geboren op 27 februari 1774 te Schoonhoven, en aldaar (pas) gedoopt op 6 jan 1775. Aletta van Os overleed te Schoonhoven op 2 augustus 1822, oud 48 jaar). Zij was gedoopt te Schoonhoven op 2 juli 1774.⁸ Geneagram in bijlage 2.

De op bovengenoemde wijze vernoemde ‘Anthonie van Os van den Abeelen’ trouwde met deze dubbele familienaam te Schoonhoven op 5 maart 1826 met Megdelina Catharina Verbree, dienstmaagd, 21 jaar oud. Hij was koperslagersknecht; zij was geboren te Lexmond op 8 juli 1804 als dochter van Govert Verbree en Geertruij van Reijn.⁹ Met dit laatste gegeven wordt de intrede verklaart van de voornaam ‘Govert’ in de familie Van Os van den Abeelen. De stamnaam van deze familie met dubbele achternaam is dus Van den Abeelen.¹⁰

Afb. 2 Huwelijksinschrijving Gaarders: ‘Den 22 d(it)o (rka: 22 nov 1798) Gerardus van den Abeelen j.m. en Aletta van Os j.d. bijden alhier gebooren (ende) woonachtig Pro Deo’. Schoonhoven, HOP, Gaarders 1A, Register ontvangst trouwen en begraven, 1735 april 1 - 1806 dec 17.

Afb. 3 Doopinschrijving: ‘Den 25 dito (december 1800) is gedoopt een zoon volgens opgave van ouders geboren den 22 dito genaamd Anthonie van Os, waarvan vader is Gradus van den Abeelen Moeder Aletta van Os’. Schoonhoven, HOP, Sch. DTB 6, Doopinschrijvingen 1742 - 1811, fol. 179, pag. 560

⁴ Ten Houte, De Jonge, *Dubbele namen*, 23, 24.

⁵ Sch. DTB. Ga. 1A, Register trouwen en begraven, 1735- 1806; Sch. DTB 8, Trouwen 1722-1811, fol. 154 vo.

⁶ Sch. DTB. 6, Dopen 1742-1811, fol. 179 (p. 560).

⁷ [huwelijksakten Schoonhoven \(archiefman.nl\)](http://huwelijksakten.Schoonhoven.archiefman.nl), 1826, akte nr. 2 (ger. 30 mei 2021).

⁸ Sch. DTB. 6, Dopen 1742-1811, fol. 61 (p. 342).

⁹ [huwelijksakten Schoonhoven \(archiefman.nl\)](http://huwelijksakten.Schoonhoven.archiefman.nl), 1826, akte nr. 2 (ger. 30 mei 2021).

¹⁰ Afwijkend van Van Os van Delden met de stamnaam Van Os. Ten Houte, De Jonge, *Dubbele namen*, p. 189.

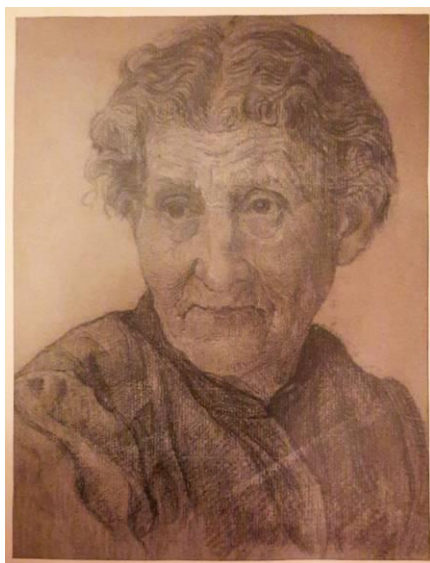
De naam Van Abeel, en varianten, is zeker al bekend in Schoonhoven sinds het midden van de 17de eeuw. Op 8 juli 1645 trad Abraham Abeel uit Schoonhoven op in een rechtszaak.¹¹ Daarna komt de naam voor in Schoonhoven in diverse tijdvakken. Ook de naam Van Os is vanouds inheems in Schoonhoven en komt regelmatig voor.¹²

In Nederland waren in 1947 slechts 40 naamdragers ‘Van Os van den Abeelen’; in 2007 waren dat er 42.¹³ Een heel kleine familie dus.

Van Os van den Abeelen, zilversmeden in Schoonhoven, 1885-1950

Jan van Os van den Abeelen (1852-1934), zoon van bovengenoemde Anthonie van Os van den Abeelen, richtte in 1885 een zilversmederij op.¹⁴ Het is nog onbekend van wie hij het vak leerde. Volgens het Visitatieregister Waarborg werkte hij Havenstraat 13 (afb. 5).¹⁵ Hij deponeerde zijn meesterteken O stip A in vierkant (de A met schreef) bij de waarborg (Bijlage 1, nr. 1). Op 12 december 1911 vernieuwde hij zowel in groot als in klein formaat zijn teken; nu uitsluitend in zeskant, OA met stip/streep. OA in vierkant werd doorgehaald. (Bijlage 1, nr. 3).

Na het overlijden in 1934 van Jan van Os van den Abeelen, zette zijn weduwe de zaak voort (afb. 4). Ze deed dit als firma met haar identiteit, ‘Firma de wed. J. van Os van den Abeelen’. Het woonhuis en werkplaats stond Havenstraatsewal 114 (afb. 6). De weduwe, Frederica Sophia Wilhelmina den Besten, deponeerde daarvoor in 1935 twee ‘eigen’ meestertekens OA1 en OA punt 1 beiden in zeskant (Bijlage 1, nr. 7 en 8).¹⁶ Zij was de ‘opvolgende weduwe’ waarover hieronder meer.

*Afb. 4 ‘De wed. J. van Os van den Abeelen’.
Frederika Sophia Wilhelmina den Besten,
geb. Nieuwpoort 20 mei 1855,
overl. Schoonhoven 12 juni 1944, dochter
van Adrianus den Besten en Judith
Catharina van Baren.*

*Trouwt 19 juli 1876 Jan van Os van den
Abeelen (afb. 1), geb. Schoonhoven 5 maart
1852, overl. Schoonhoven 16 aug 1934, zoon
van Anthonie van Os van den Abeelen en
Megtelina Catharina Verbree.*

*Portret, getekend door haar zoon Govert van
Os van den Abeelen, niet gesigneerd,
ongedateerd.
Coll. T.J.P. van Os van den Abeelen.*

¹¹ SAMH, Collectie Piet Muilwijk (hierna CPM) nr. 2, p. 77: RAS 2300 d.d. 15 jan 1646.

¹² CPM, Van Abeel en varianten, deel 1, 2, 5, 6, 7, 8 en 9: 32 treffers, Van Os, deel 1, 3, 6, 7, 9: 21 treffers.

¹³ Meertens Instituut, *Nederlandse Familienamenbank*, [Nederlandse Familienamenbank \(knaw.nl\)](http://www.knaw.nl) (ger. 29 mei 2021)

¹⁴ SAMH, ac 1045, inv.nr. 1313 (kopie Schoonhoven HOP), (Hinderwet) vergunningen Fabriekswet, 1875-1896, daarin niet aangetroffen; NAS 280 Opgaven Gemeentebestuur aan de Controleur van de Waarborg, f. 97 Jan van Os van den Abeelen, zilversmid, B367, Havenstraat; NZS, Kenniscentrum, Collectie Van Dongen, (hierna Coll. v. Dongen of CvD) inv. nr. 466, nr. 300, nr. insc. plaat 276, 1 sep 1885, miss. gem. best. 31 juli 1885, nr. 637, Arch. nr. 2918. Nieuw reg. nr. 37, O punt A in vierkant.

¹⁵ Coll. v. Dongen inv.nr. 469, Visitatieregister 1914 t/m 1919, Os van den Abeelen.

¹⁶ J.J.C. Buutveld, e.a. (samenstellers), *Nederlandse verantwoordelijkheidstekens van 1797 tot 1953. Een overzicht van de Nederlandse meestertekens, importeurstekens, kantoorherkenningstekens, essayeurstekens en handelsessayeurstekens voor goud, zilver en platina sinds de invoering van de Wet van 19 Brumaire 6e jaar (9-11-1797) tot 1953* (Gouda 2003) nrs. 10107, 10108.

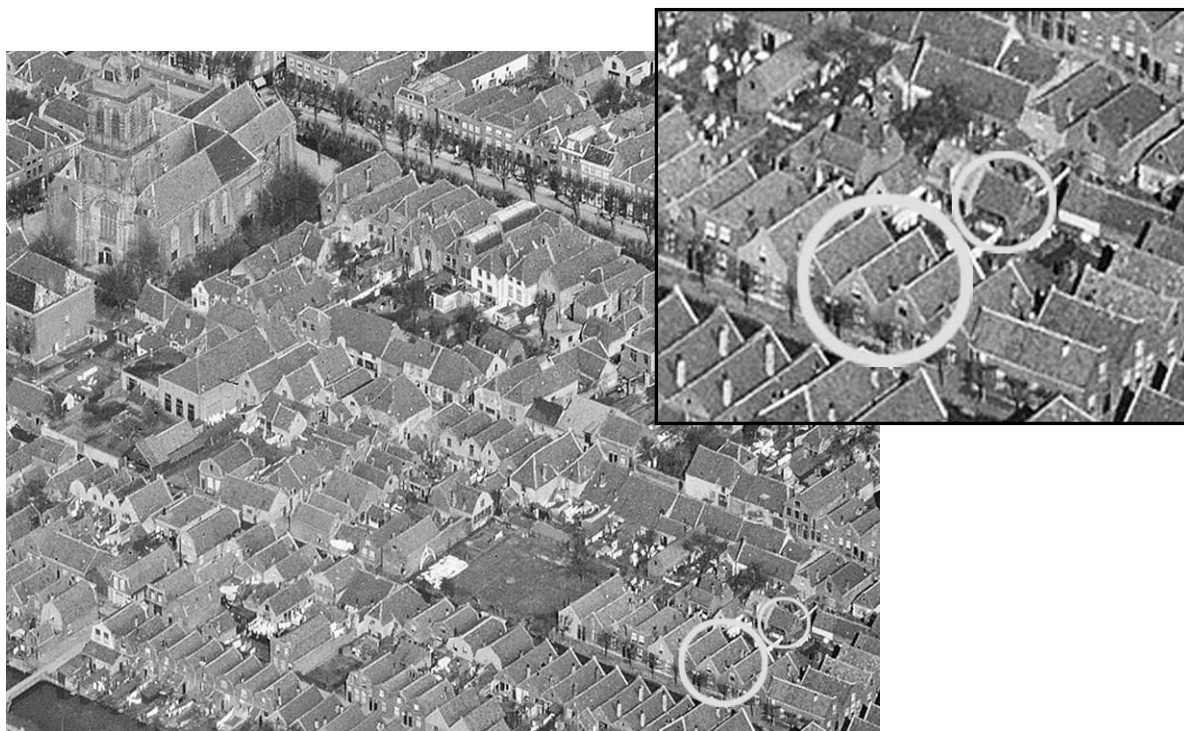
Zoon Govert deponeerde nooit een ‘eigen’ meesterteken maar ging voort op de meestertekens van zijn moeder, die zij als weduwe had gedeponerd. Na haar overlijden op 12 juni 1944, zette Govert met gebruik van dezelfde meestertekens en firmanaam, de zaak voort. Hij stopte met het bedrijf in 1950. In de overzichten van zilversmeden komt zijn eigen naam daarom niet voor. Govert van Os van den Abeelen overleed op 31 mei 1957 te Gouda.

Een tweede zoon van Jan van Os van den Abeelen was Gijsbertus (geb. Sch. 22 okt 1889). Hij was graveur en zilversmid. Zijn meesterteken was OA2 in zeskant, ingeschreven op 5 april 1928 (bijlage 1 nr. 9). Op 1 juli vertrok hij van Schoonhoven naar Maartensdijk (Ut).¹⁷ Zijn meesterteken werd in 1981 vernietigd.¹⁸ Zover bekend heeft hij geen eigen zilverwerk gemaakt, doch uitsluitend gewerkt als graveur. Hij kwam regelmatig vanuit zijn woonplaats Maartensdijk naar Schoonhoven om gereed werk van de firma Van Os van den Abeelen te graveren.¹⁹ Wie vóór hem het werk graveerde is niet bekend.

Verder zijn in deze familie geen zilversmeden bekend. Aansluitend op het onderzoek naar de opvolgingspraktijk bij Schoonhovense zilversmidsgeslachten kan de familiegroep Van Os van den Abeelen ‘een gezinsbedrijf’ genoemd worden: er is in twee generaties een vader en in het vak opvolgende zonen. Daarvoor en daarna zijn er geen zilversmeden werkzaam.²⁰

De werkplaatsen, Havenstraat 13 en Havenstraatsewal 114

Van de familie zijn twee werkplaatsen bekend: Havenstraat 13 en Havenstraatsewal 114 beiden annex het woonhuis. Beide huizen zijn te zien op een luchtfoto uit 1927 en één werkplaats (afb. 5 en afb. 6). Van geen van beide werkplaatsen is een vergunning in het kader

Afb. 5 Havenstraat 13, woonhuis en achtergelegen werkplaats van Van Os van den Abeelen, op luchtfoto 1927. Bijzonderheid: het is ‘wasdag’ in de hele stad. Luchtfoto KLM Aerocarto. Coll. Cock van Holten.

¹⁷ Coll. v. Dongen, inv.nr. 467 nr. 432, p.108.

¹⁸ Buutveld, *Verantwoordelijkheidstekens*, nr. 10109.

¹⁹ Vriendelijke mededeling heer T. van Os van den Abeelen.

²⁰ R. Kappers, ‘Schoonhovense zilversmeden: opvolgen van vader op zoon?’, *Zilver Histograaf Schoonhoven*, 1 (2021) 11-15, ald. 11.

*Afb. 6 Havenstraatsewal 114,
woonhuis van
Jan van Os van den Abeelen,
op luchtfoto 1927.
Luchtfoto KLM Aerocarto.
Coll. Cock van Holten.*

van de Fabriekswet (1875), later Hinderwet (1896), bewaard gebleven.²¹ Hierdoor kennen we weinig bijzonderheden. Havenstraat 13 werd gebruikt door Jan van Os van den Abeelen; Havenstraatsewal 114 later door zijn zoon Govert. Govert woonde er al vóór 1937.²² Onbekend is nu wanneer de werkplaats verhuisd is; op de luchtfoto staat hij nog niet (afb. 6).

De werkplaats Havenstraat 13 wordt genoemd in het bewaard gebleven Visitatieregister van de Waarborg waarin over de periode 1914-1919 elk jaar een visitatie werd genoteerd.²³ Vóór het huis liep nog de Havensloot. De werkplaats stond achter in de tuin, met uitzicht over het eigen erf. Hoe de toegang tot de werkplaats voor personeel en goederen geregeld was, is onduidelijk. Vermoedelijk was er een achterpad. Anno 2020 is het huis nog aanwezig; de werkplaats is er niet meer.

Het huis aan de Havenstraatsewal en de achtergelegen werkplaats stonden op huisnummer 114, op de kop van de Kerkstraat. Huis en werkplaats waren met de achterzijde gelegen aan de Oude Singel.²⁴ De toegang tot de werkplaats was vermoedelijk via een zijpad aan de noordzijde. Dit huis werd omstreeks 1959 gesloopt om de verbinding te realiseren tussen de Kerkstraat en de in 1922 aangelegde Jacoba van Beierenstraat.²⁵

Opvolgende weduwen in Schoonhoven: sinds 1693

Na het overlijden van Jan, zette zijn weduwe Frederika Sophia den Besten het bedrijf voort. In Schoonhoven bestond dit opvolgingsrecht voor een weduwe sinds 22 april 1693, toen Martijntje Vervoorn, weduwe van zilversmid Gaston Dulavay, dit recht bevocht en verkreeg van het toenmalig stadsbestuur. Alle toekomstige weduwen van goud- en zilversmeden in Schoonhoven mochten voortaan de zaak voortzetten met ‘kas en knechten’ zonder zich in het gilde te hoeven inkopen. Wel moest ze met de andere gildeleden de kosten van het gilde mede

²¹ SAMH, ac 1045, inv.nr. 1313 (kopie Schoonhoven, HOP), (Hinderwet) vergunningen Fabriekswet, 1875-1896, daarin niet aangetroffen.

²² CBG, Persoonskaart Govert van Os van den Abeelen

²³ Coll. v. Dongen inv. nr. 469, Visitatieregister 1914 t/m 1919, Os van den Abeelen.

²⁴ Vriendelijke mededeling heer T.J.P. van Os van den Abeelen die de situatie gekend heeft.

²⁵ C. van Holten, P. Muilwijk, *Beelden van Schoonhoven uit de twintigste eeuw* (Schoonhoven 1990) 23.

dragen. Ook moest ze de eed doen en alle geldende voorschriften eerbiedigen. Zo gezien werd de opvolgende weduwe dus ‘gildezuster’, een betiteling die we overigens nooit in Schoonhoven hebben aangetroffen maar wel elders werd gebruikt.²⁶

Het was op deze wijze een voordelige manier om met de zaak verder te gaan. De weduwe behoefde geen meesterstuk te maken of anderszins papieren of diploma’s in orde te maken. Ze moest slechts meebetalen aan de kosten van het gilde, hetgeen haar man voorheen toch ook al deed. In de praktijk van Schoonhoven is dit in en na de Bataafs-Franse tijd voortgezet, en ook na 1852. Hoe dit in de huidige Waarborgwet geregeld is, is niet duidelijk.

Voor de 18de eeuw bestaat inmiddels een overzicht van de opvolgende weduwen; het zijn er 16 in de periode 1705-1798. Voor de 19de en 20ste eeuw zijn deze opvolgende weduwen vermoedelijk niet helemaal volledig in beeld; we kennen er nu 27, respectievelijk 28 in de genoemde eeuwen.²⁷ Tot op de dag van vandaag volgen weduwen op in Schoonhoven, al dan niet onder firma-verband.

Het oeuvre van Van Os van den Abeelen

Uit een particulier opgebouwde verzameling ‘Van Os van den Abeelen’ blijkt dat door de twee generaties uitsluitend zilverwerk is gemaakt. Qua functie en vormgeving domineert daarbij schepwerk. Het rijke graveerwerk is zover bekend uit de periode 1928-1950 van de hand van Gijsbertus van Os van den Abeelen, graveur, de broer van Govert.

Er is verder werk van hen bekend in de collecties van het Nederlands Zilvermuseum en van Museumgalerij Het Edelambachtshuys te Schoonhoven. Bij elkaar genomen is het werk dat sinds 1885 gemaakt wordt ‘typisch Schoonhovens’. Er mag op die grond wel voorlopig geconcludeerd worden dat er ook bij deze familie sprake is van ‘eigen kweek’ in Schoonhoven. Helaas weten we nog niet bij wie Jan van Os van den Abeelen voor 1885 het vak heeft geleerd. Mogelijk heeft de familie Van Os daar een rol bij gespeeld. Zij waren al in het zilversmidsvak in Schoonhoven sinds ene Cornelis van Os (geb. 1749- overl. 1781) als zilversmid in 1775 toetrad tot het gilde.

Afb. 7 Jan van Os van den Abeelen, Schoonhoven, zilveren taartschep, 1888. Meesterteken OA in vierkant, gaande leeuw (2e gehalte), kantoorteken Minerva met M (Schoonhoven), jaarletter D (gotisch in rond contour). Particuliere collectie. Foto RKa.

²⁶ R. Kappers, *Keurkamers en regels 1705-1809. De Gildekeurkamer, de Keurkamer van het Koninkrijk Holland van goud- en zilversmeden en hun regelgeving. Zilvercahier 6.2* (Schoonhoven, 2009) 13-17; [Keurkamers-en-Regels.pdf \(historischevereniging-schoonhoven.nl\)](#), hoofdstuk 2.4.

²⁷ Begeer, *Zilversmeden Schoonhoven*; R. Kappers, *Goud- en zilversmeden in Schoonhoven: 20e eeuw. De kwantitatieve ontwikkeling van het aantal goud- en zilversmeden in de 20e eeuw. Zilvercahier 7.2* (Schoonhoven 2008). In beide werken zijn de opvolgende weduwen zeer waarschijnlijk onvolledig opgenomen.

Tenslotte

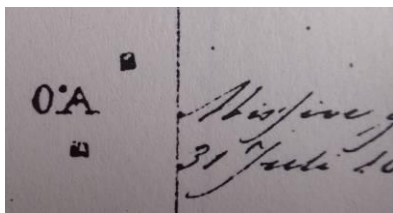

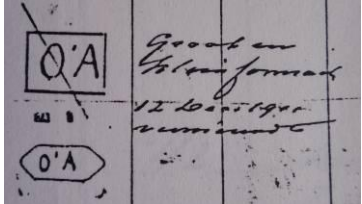

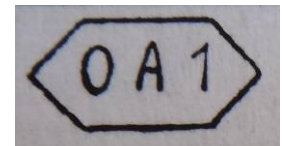
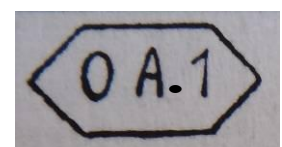
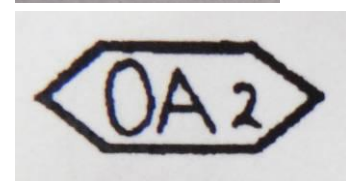
Aanvullend op het Dubbele Namen Boek is gebleken dat de stamnaam van deze familie ‘Van den Abeelen’ luidt. De dubbele naam Van Os van den Abeelen, is ontstaan op 22 december 1800 door vernoeming met naam en toenaam van één zoon naar de grootvader van moederszijde in Schoonhoven. Het gebruik van deze unieke dubbele naam werd bestendigd via die zoon met zijn huwelijk in 1826 en daarna. We mogen zeggen dat alle 42 (in 2007) naamdragers ‘Van Os van den Abeelen’ afstamden van deze uniek vernoemde Anthonie van Os van den Abeelen. Deze familietak stamt daarmee uit Schoonhoven. Net zomin als bij het Dubbele Namen Boek is bij dit onderzoek genealogische of andere literatuur gevonden over de familie Van Os van den Abeelen.

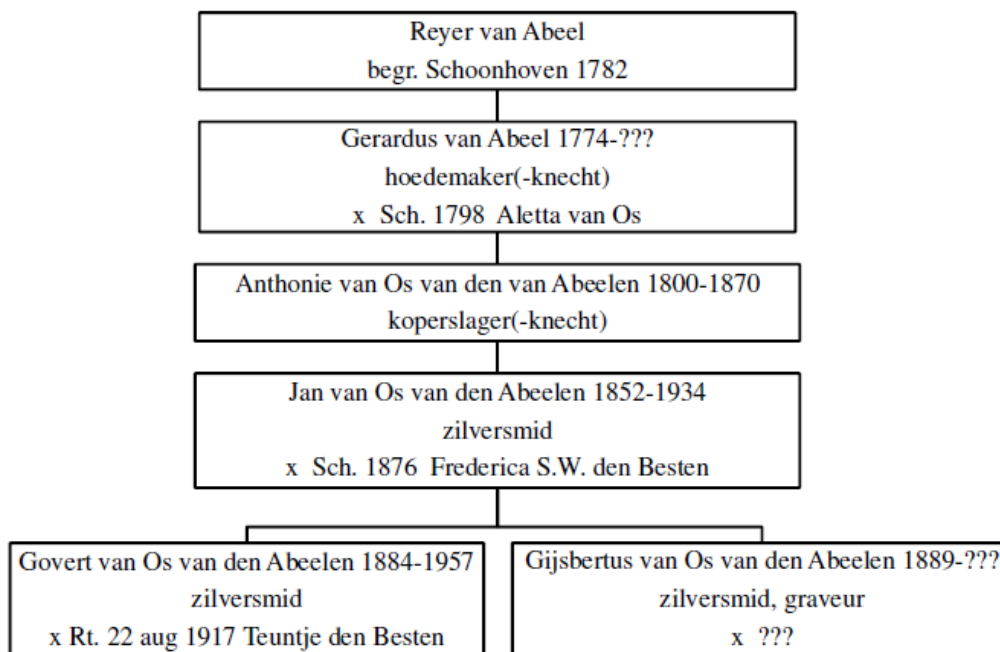
Qua opvolgingspraktijk is de zilversmedenfamilie Van Os van den Abeelen een ‘gezinsbedrijf’: er is een vader, een weduwe en twee opvolgende zonen. Daarvoor en daarna zijn er geen zilversmeden werkzaam. De ‘opvolgende weduwe’ zet het bedrijf van haar overleden man Jan van Os van den Abeelen in 1935 voort als firma met haar identiteit, ‘Firma de weduwe J. van den Abeelen’, en met haar meestertekens OA1 (bijlage 1, nr. 7 en 8). Het bedrijf werd in 1950 beëindigd.

Gebruikte afkortingen

GBG	Centraal Bureau voor Genealogie
CvD	Collectie Van Dongen (o.a. Nederlands Zilvermuseum)
DTB	Doop-, Trouw- en Begraafboeken
Ga	Gaarders
HOP	Historisch Ontmoetingspunt
OAS	Oud Archief stad Schoonhoven
SAMH	Streekarchief Midden-Holland
Sch	Schoonhoven
Stbk	Stamboek Waarborg
Wb	Waarborg (Dienst Waarborg)
WbH	Waarborg Holland (onderneming te Gouda)

Bijlage 1: tijdens het onderzoek aangetroffen meestertekens, schriftelijk en op voorwerpen. In chronologisch overzicht, met ten eerste de bronvermelding, vervolgens bijzonderheden.

1.		Stbk Wb. nr. 300 (CvD inv. nr. 466).
Jan van Os van den Abeelen, zilversmid,
O punt A (in vierkant), A met schreef.
Insc.plaat 276, 1 sep 1885.
Opgave gemeente 31 juli (NAS 280, p.97),
Missive Wb. 31 juli 1885.
2a.		taartschep, 1888.
OA in rechthoek,
A met schreef,
nb: geen punt.
2b.		taartschep, 1899.
OA in rechthoek,
A met schreef,
nb: geen punt.
3.		Stbk Wb. nr. 37 (CvD inv. nr. 465)
Jan van Os van den Abeelen
Groot en klein formaat,
12 dec 1911, vernieuwd.
Identiek met WbH nr. 10106 (1911-1934)? Aldaar getekend
zonder punt.
4.		Visitatieregister 1914-1919 (CvD inv. nr. 469), nr. 37,
J. van Os van den Abeelen.
Identiek met WbH nr. 10105
5.		Taartschep (jaar onbekend), www.zilver.nl .
OA in afgeknotte rechthoek,
WbH nr. 10103 (1885-1934).
Jan van Os van den Abeelen
6.		Taartschep 1921
OA in rechthoek.
Begeer, <i>Schoonhoven</i> (1981) nr. 8415 (1885-1934)
Niet in WbH.
7.		WbH nr. 10107
Wed. J. van Os van den Abeelen
(F.S. den Besten), 1935-1950.
Voortzetting van Jan van Os van den Abeelen.
8.		WbH nr. 10108
Wed. J. van Os van den Abeelen
(F.S. den Besten), 1935-1950.
Voortzetting van Jan van Os van den Abeelen.
9.		WbH nr. 10109
G. (Gijsbertus) van Os van den Abeelen, 1928-1981
Schoonhoven/Maartensdijk
Geb. Sch. 22 okt 1889 - overl. ?
zilversmid en graveur.

Bijlage 2: Geneagram Van Abeel / Van Os van den Abeelen

1776, Andries Graves Kooiman ‘Slaat een hartie’ Meesterteken en familiewapen

Rene Kappers

Het meesterteken identificeert de maker van het goud- of zilverwerk. In Holland zijn meestertekens verplicht sinds de muntordonnantie van 1466 uitgevaardigd door Filips de Goede.¹ Van meestertekens is bekend dat zij een toespeling kunnen bevatten op de naam van de goudsmid, diens huiskerk of zijn wapenfiguur.² Het is toch telkens een kleine historische sensatie om bewijs te vinden dat dit klopt: dat het (belangrijkste) stuk op het wapen van de familie overeenkomt met het gebruikte meesterteken. Hieronder brengen wij het (familie-) wapen met behulp van een stamreeks bij de zilversmid die het als meesterteken gebruikte.

Afb. 1 Schuttersbord in de kerk van Lexmond. In 1695 gemaakt door 'J. van Munnickhof, fecit 1695', eronder 'volbracht 1/9'. Met veertien wapens van de schenker: 'De Schutters van Lexmont // Door liefde hiertoe gedreven // Hebben Christi Gebet // En al dit werck gegeven' hetgeen in de onderste cartouche valt te lezen.

Onbekende fotograaf: Google, 3e3fd4a6a1a892aa2a0b415de9447b74, ger. 13 juni 2021.

Bew. RKa.

¹ R. Kappers, 'Keurtekens op goud en zilver. De vroegste voorschriften voor 'Hollandse' goud- en zilversmeden in Muntordonnanties onderzocht, 1355-1503' *Jaarboek Stavelij* (2018) 10-31, ald. tabel 3.

² L.E. van den Bergh, *Goud- en zilversmeden te Utrecht in de late middeleeuwen* (Utrecht 1990) 93.

Het schuttersbord van Lexmond: ‘Gerrit A. Cooijman, corporael’

In 1695 schonken de schutters van Lexmond een indrukwekkend bord dat zij in hun kerk ophingen. Het is imposant, vijf meter hoog en drie meter breed. Rondom de tekst van het Onze Vader zijn de wapens geschilderd van de schenkende schutters met hun namen, rangen of functies variërend van capteijn tot schrijver (afb. 1).³

In het hoofd van het bord staat het wapen van de heer van Vianen van dat moment, met als hartschild de heerlijkheid Vianen.⁴ Het was Simon Hendrik van Lippe Detmold (leeft 1649-1697), gehuwd met Amalia burggravin van van Dohna, welke laatste door vererving Vrouwe van Vianen was geworden (regeert Vianen 1684-1700). Lexmond maakte deel uit van de vrije hoge heerlijkheid Vianen en had een eigen schutterij. Eén van de ‘corporaels’ was Gerrit A. Cooijman met als wapen een rood hart op een zilveren veld (afb.1, inzet).⁵

Andries Graves Kooiman ‘Slaat een hartie’

De zilversmid Andries Graves Kooiman ‘slaat een hartie’; dat staat er in 1807 op de lijst van Gildebroeders in Schoonhoven welke aangelegd werd door de Schoonhovense keurmeesters en extra-ordinaris keurmeesters, gedateerd 24 november 1807.⁶ Ook achterin het Rekeningenboek wordt in 1777 bij Andries ‘een hartie’ vermeld bij zijn inschrijving in dit gildeboek.⁷ Daarom treffen we dit meesterteken aan op zijn zilverwerk (afb. 2 en 4). In de collectie Schoonhovens zilver in het Edelambachtshuys van de familie Rikkoert zijn elf stukken te bewonderen. Merendeels zijn het tabaks- en snuifdozen, kennelijk de specialiteit van Andries Graves Kooiman (afb. 2). Het Nederlands Zilvermuseum heeft één stuk van hem, een naaldenkoker. Het hartje, zijn meesterteken, komt voor in een hartvormige contour en in vierkant. Het gecontourneerde teken staat op stukken tot 1807.

Afb. 2 Andries Graves Kooiman, Tabaksdoos, deksel-gravure, gezicht op Dordrecht. Zilvermerken op de rechter binnenrand van de doos (inzet).

*Mt hart in contour, stadsteken Schoonhoven, jr. L (1784).
Collectie fam. Rikkoert, Schoonhovens Edelambachtshuys.
Foto's RKa.*

³ C.L. van Groningen, *De Vijfheerenlanden met Asperen, Heukelum en Spijk* (1989), 344 Lexmond, 352 Borden; Wikipedia Heerlijkheid Vianen [Heerlijkheid Vianen - Wikipedia](#) (ger. 13 juni 2021). Simon Hendrik van Lippe Detmold (1649-1697), was in 1666 gehuwd met Amalia burggravin van van Dohna, welke laatste door vererving Vrouwe van Vianen was geworden (1684-1700).

⁴ [Heerlijkheid Vianen - Wikiwand](#) (ger. 13 juni 2021).

⁵ Met dank aan E.A.N. Kon, die mij in 2013 attendeerde op het voorkomen van het wapen van de familie Kooijman in de kerk van Lexmond.

⁶ Collectie NZS, verzameling Querngester (RKa ger. 13 dec 2012) copie Naamlijst Schoonhoven 24 november 1807. Ook nog wordt hier vermeld onder nr. 6 ‘Trouwhart’.

⁷ OAS ac. 1011, inv. nr. 2546, achterin, ongefolieerd.

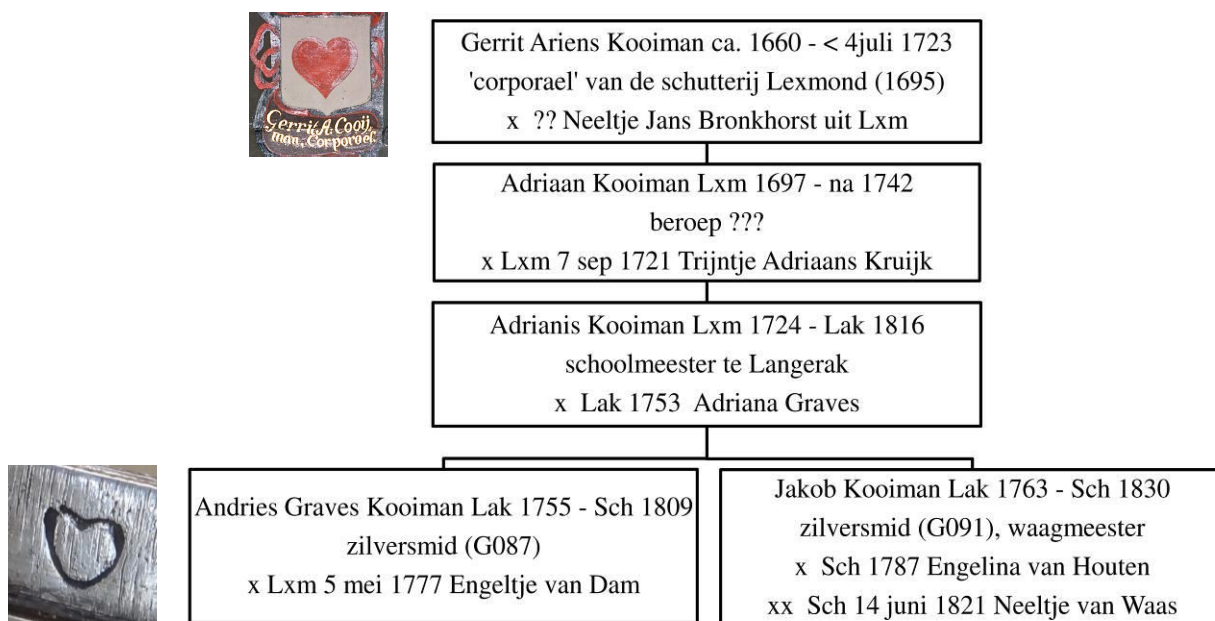
Graves Kooiman of Kooiman, zilversmeden in Schoonhoven, 1776-1977

Andries Graves Kooiman, werd vernoemd bij zijn doop in Langerak op 14 december 1755 met naam en toenaam naar zijn grootvader van moederszijde. Hij was de eerste zilversmid in deze familie in Schoonhoven. Hij werd op 2 december 1776 poorter van Schoonhoven, werd ingeschreven in het register achterin het Rekeningenboek van het gilde in het 'dienstjaar' dat liep van 1 december 1776 - 30 november 1777. Voor hem werd in het 'boekjaar van het weeshuis' (van mei 1776 tot mei 1777) door de hoofdlieden van het gilde 50 gulden afgedragen aan het weeshuis. Bij elkaar reden om aan te nemen dat Andries Graves Kooiman vanaf 2 december 1776 meester zilversmid was in Schoonhoven.

Gedurende vijf generaties kwamen er 20 zelfstandige goud- en zilversmeden in deze zilversmidsdynastie voor, en (helaas) vijf opvolgende weduwen en ook drie 'knechten' Kooiman. Zij stichtten in de periode 1776-1977 negen bedrijven. Hun panden en werkplaatsen bepalen anno 2021 een deel van het aanzicht van de oude stad. De Nijverheidsvereniging (later Gilde Sint Eloy) de Teekenschool (later Vakschool) en het sociaal fonds Tot Hulp in Lijden kwamen allen door toedoen van deze familie tot stand.⁸

Stamreeks Kooiman

De stamreeks van Andries Graves Kooiman laat zien waar zijn voorvaders vandaan kwamen (afb. 3). De vader van Andries Graves was Adrianus Kooiman, schoolmeester in Langerak, twee kilometer oostelijk van Schoonhoven op de andere oever van de Lek. Zijn opa, Adriaan Kooiman (beroep onbekend) was verderop geboren en getogen, in Lexmond, hemelsbreed 13 kilometer oostelijk van Schoonhoven, ook op de zuidoever.

Afb. 3 Stamreeks van de broers Andries Graves (1755-1809) en Jakob Kooiman (1763-1830). De nummers G087 en G091 verwijzen naar de nummering in S.A.C. Begeer, e.a. Zilversmeden van de stad Schoonhoven (Schoonhoven 1981).

Afkortingen. Lxm: Lexmond, Lak: Langerak, Sch: Schoonhoven.

⁸ R. Kappers, *Graves Kooiman of Kooiman. Een dynastie van goud- en zilversmeden in Schoonhoven*, Zilvercahier 4.0 (Schoonhoven 1998). Ook onder tab 'Schatkamer' van de Zilver Histograaf Schoonhoven www.zilverhistograaf.nl

Genoemde Adriaan was de vierde zoon van Gerrit Ariens Kooiman en Neeltje Jans Brockhorst. Adriaan werd gedoopt in Lexmond op 18 februari 1697. Het echtpaar Gerrit Ariens Kooiman en Neeltje Jans Bronkhorst lieten hun kinderen dopen in Lexmond in de periode van 1685 tot 1700. Van Neeltje weten we dat zij gedoopt was in Lexmond op 6 december 1660. We nemen daarom aan dat Gerrit Ariens Kooiman ook omstreeks 1660 geboren zal zijn.⁹ Zeer waarschijnlijk is ook hij geboren en getogen in Lexmond.

Conclusie

De naam en functie van Gerrit A. Cooyman, ‘corporael’ bij de schutters van Lexmond, met als wapen een rood hart op zilveren veld, de lokatie en kleine gemeenschap Lexmond, het jaar 1695, gecombineerd met de stamreeks en de familiegeschiedenis tonen samen aan dat we op het schuttersbord ongetwijfeld van doen hebben met Gerrit Ariens Kooiman, de overgrootvader van ‘onze’ Andries Graves Kooiman de Schoonhovense zilversmid uit Langerak die op zijn beurt vanaf 1776 ‘een hartie’ ging slaan in het zilverwerk van zijn hand. Het hart was in 1695 het belangrijkste stuk in het (familie-)wapen.

Afb. 4 Andries Graves Kooiman, tabaksdoos, deksel-gravure met gelagkamer-tafereel met zes mannen. Onderzijde met soortgelijk tafereel met vijf mannen. Zilvermerken op de rechter binnenrand van de doos (inzet).

Mt hart in contour, stadsteken Schoonhoven, jrl M (1805).

Collectie fam. Rikkoert, Schoonhovens Edelambachtshuys.

Foto's RKa.

⁹ Kappers, *Graves Kooiman* 29-32.

Colofon

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over ‘de geschiedenis van de Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.’ Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl.

De Zilver Histograaf Schoonhoven is een digitale uitgave onder auspiciën van het *Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy*. Het verschijnt in *open access*, gratis toegankelijk voor iedereen, op het *worldwide web*. De website biedt de afleveringen aan. Er is tevens een ‘Schatkamer’ of *repository* waarin elders reeds verschenen publicaties over de geschiedenis van Schoonhoven als Zilverstad bijeen gebracht zijn.

Jaarboek. Aan het eind van elk kalenderjaar wordt digitaal een Jaarboek samengesteld met de verschenen afleveringen. Print of druk van afleveringen en Jaarboek door derden is vrij van onze rechten.

Abonneren is gratis. Opgeven, wijzigingen en afzeggen kan men zelf doen op de website van de Zilver Histograaf Schoonhoven, www.zilverhistograaf.nl

Abonnees worden per email geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe afleveringen. De Zilver Histograaf Schoonhoven wordt, desgewenst, gratis digitaal aangeboden aan de leden van geïnteresseerde historische verenigingen, en geïnteresseerde 'vrienden van' de diverse Nederlandse musea met een edelmetaalcollectie.

Publicaties: de afleveringen betreffen de geschiedenis van de ‘Schoonhovense Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad’. Aangeboden artikelen worden *peer reviewed* door de (gast-) redacteurs. Het auteursrecht berust bij de auteurs.

Artikelen en/of kopij kunnen worden aangeboden bij de redactie: redactie@zilverhistograaf.nl .

Richtlijnen voor auteurs: www.ZilverHistograafSchoonhoven/richtlijnenauteurs.

Redactie

Rene Kappers, hoofdredacteur
 Loek van der Kolk, redactiesecretaris
 Gemke Jager, redactielid
 Cristel Stolk, redactielid
 Ferry Mol, redactielid
 Rogier de Groot, webmaster
 Dick Mentink, adviseur

rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
info@zilverhistograaf.nl
c.stolk@samh.nl
ferrymol4@gmail.com
rogier@roaxdesign.com
d.mentink1@planet.nl

Vormgeving: Roax Design, Schoonhoven.

Cover: Ton van Velsen, Hilversum

ISSN: 2772-4867

De Stichting HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de rechtspersoon die de uitgever is van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*.

Bestuur:

Han Goutier, voorzitter
 Gemke Jager, secretaris-penningmeester
 Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@zilverhistograaf.nl
rene.kappers@live.nl